

NOMS PRÒPRIS

(per lo moment, son donats unicament de noms citats dins li definicions dei mòts comuns)

Abèl Personatge biblic. Segond enfant d'Eva e Adam, que fuguèt tuat per son fraire Caïn.

Abèl (Frederick Augustus) Quimista britanic (1827-1902), especialista de la quimia dei explosius.

Abissínia Ancian nom dau massiu etiopian.

Abraam Dins la Bibla, lo paire d'Isaac e d'Israèl.

Acàdia Autre nom de la Novèla Escòcia (Canadà).

Accion Francesa Movement politic nacionalista e reialista d'extrèma drecha, sostèn de la maion d'Orleans, que s'es principalament desvolopat dins la promiera mitan dau s. XXⁿ en França.

Adrian (*Publius Aelius Hadrianus*) (76-138) Emperaire roman dau 117 fins à la sieu moart, s'empleguèt sobretot à pacificar l'Empèri e à n'en consolidar li frontieras. Li devèm en particulier lo Barri que faguèt bastir au nòrd de la Bretanha, es à dire entre l'Angletèrra actuala e l'Escòcia.

Àfrica Una dei cinc parts dau monde (30 310 000 km²). Lo continent african es traversat d'un costat à l'autre per l'equator e s'atròva per la màger part entre lu tropics.

Afganistan País d'Àsia centrala (capitala Kabul), República islamica despí lo 2004.

Adam Lo premier òme, dins la tradicion biblica.

Agde (34300) Capluèc de canton d'Eraut, en riba d'Eraut e dau canal dau Miègjorn. Fuguèt un poart important. Anciana catedrala fortificada (s.XII). Museu.

Agen (47000) Capluèc de canton d'Òlt-e-Garona, en riba de Garona. Evescat, Cort d'apèl, catedrala romana e gotica. Museu.

Ais de Provença Vila de Provença, sotaprefectura dei Bocas de Rose, sèti dau Parlament de Provença dau 1501 à la Revolucion francesa. Abitants: lu Sestians.

Alamanon Comuna dei Bocas de Ròse, à costat de Selon. Vèire Bertrand d'Alamanon.

Albania Estat de la Peninsula dei Balcans. 29 000 km². Capitala: Tirana.

Alemanha (República Federala d'Alemanha) Estat d'Euròpa que tòca França, Soïssa, República Chèca, Polònh, Danemarc, País-Bas, Belgica e Luxemborgue la sieu capitala es Berlin. Partida en doi après la Segonda Guèrra mondiala, tornar trovar la sieu unitat en lo 1990.

Alès Ciutat dau Gard, sovent considerada coma la caiptala dei Cevenas.

Alembert (Jean Le Rond d') Matematician, fisician, filosòfe e enciclopedista francés 1717-1783).

Alexandre lo Grand (356 av. J.-C. - 323 av. J.-C.) Rèi de Macedònia, conquistaire e bastissèire.

Alexàndria Ciutat que la fondèt Alexandre Lo grand.

Alicarnàs Anciana vila d'Anatolia, encuèi Bodrum, situada au sud-oèst de la Turquia.

Alsàcia (en alsacian '*s Eslsáss*) Region istorica e collectivitats territoriala à l'èst de França, à la frontiera mé l'Alemanha e la Soïssa.

Altai (Monts) Cadena de montanha d'Àsia, dins una zòna entre la Rússia, la China, la Mongolia e lo Casacstan.

Amazòna Fluvi d'Amèrica dau Sud, de 7000 km de llong, que naisse dins li Andas, travèrsa lo Perú e lo Brasiu e finisse dins l'Atlantic.

Amazònia Region d'Amèrica dau Sud, que correspoande au bacin mejan e inferior de l'amazòna.

Ambròsi (*sant*) Paire e doctor de la Glèia latina (340-397). Evesque de Milan, luchèt còtra lu cultes pagans e l'arianisme.

Amèrica Una dei cinc partidas dau monde; 42 milions de km².

Anacreont Poeta liric grèc (s. VI^a av. J.-C.), autor d'*Ódas* que celèbron l'amor e lo ben manjar.

Ancira Ciutat de l'Antiquitat, encuèi Ankara (capitala de Turquia).

Andas Cadena de montanhas, que comprèn de nombrós volcans actius, que domina la coasta occidentala d'Amèrica dau Sud e s'estira sus 8000 km, dau Veneçuèla à la Tèrra de Fuèc.

Andòrra Principautat dins lu Pireneus, plaçada sota la sobeiranitat conjoncha dau cap d'Estat de França e de l'evesque de La Seu de Urgèl (Catalonha), que la sieu lenga oficiala es lo catalan.

Andrieu (*sant*) Apòstol de Jèsus, fraire de Pèire, crucificat à Patràs (Grècia).

Angòr Ensèm arqueologic dau Cambòtja oriental, à l'emplaçament d'una anciana capitala dei rèis cmèrs.

Angiers (49000) Anciana capitala d'Anjou; evescat, cort d'apèl, universitat, catedrala.

Anglatèrra Partida sud de la Gran Bretanha, limitada per l'Escòcia au nòrd e dau País de Galas à l'oèst.

Angòla País Estat d'Àfrica australa, sus l'Atlantic.

Anjou Província dei Plantaginèsta, restacada à França en lo 1205, partatjada entre lo Bacin parisenc e lo massís armoricain.

Annam Region centrala dau Vietnam.

Ansa Associacion dei ciutats mercanti de la Baltica e de la Mar dau Nòrd (s. XIIⁿ-s. XVIIⁿ). Sin.: **Ansa teutonica**.

Antilhas Islas que sepàron l'ocean Atlantic de la Mar dei Antilhas.

Antiòquia Vila de Turquia, que juguèt un ròtle fondamental dins lo començament dau cristianisme.

Antoine (Louis) Minaire de Belgica (1846-1912), fondator de l'antonisme.

Antòni-Maria (*sant*) Vèire Zaccaria.

Anvèrs Vila de Belgica (en neerlandés **Antwerpen**), au fond de l'estuari de l'Escaut.

Apaches Ensèm de pòbles venguts dau nòrd d'Amèrica vèrs l'an 1000 apr. J.-C., que resistèron longtemps còtra lu conquistaires americans dins la segonda mitan dau s. XIXⁿ, embé lu sieus caps Cochise e Geronimo e que son aïra regropats dins una resèrva dau Noveu-Mexic.

Apalaches (m. pl.) Massís de l'èst de l'Amèrica dau Nòrd, entre l'Alabama e l'estuari dau Sant-Laurenç.

Apocalipsi Darrier libre dau *Noveu Testament*. Cf. Joan (sant).

Apollon Dieu grèc de la Beutat, de la Lutz, dei Arts e de la Divinacion.

Aqueans Família etnica grèga mai anciana. Originaris de Tessàlia, lu Aqueans fondèron una civilisacion de tria que lu Dorians destrusèron (vèrs lo 1200 av. J.-C.).

Aquemenidas Dinastia pèrsa fondada vèrs lo 550 av. J.-C., que faguèt progressivament l'unitat de l'Orient e cessèt de regnar en lo 330 av. J.-C.

Aquitània Region istorica que lu Romans avíon partit en tres províncias, administrativament dins la Nòva Aquitània.

Aràbia Peninsula que constitue l'extremitat sud-oèst de l'Àsia, entre la mar Roge e lo gòlfe Persic.

Aragon Reiaume qu'au s. XIIⁿ s'unifiquèt à la Catalonha e au jorn d'encuèi region autonòma dau nòrd-èst d'Espanha.

Arameus Populacions semitiqui, d'abòrd nomadi, que fondèron divers Estats en Siria. La sieu lenga fuguèt aquela de l'Orient, à comptar dau s. VIIIⁿ av. J.-C., e que desapareissèt solament embé la conquista araba dau s. VIIIⁿ apr. J.-C.

Aran (*Val d'Aran*) Region dei Pireneus, en Catalonha, dont naisse la Garona.

Araucània Encontrada dau Chile central.

Arcàdia Region de la Grècia antica, dins la partida centrala dau Peloponès, que la tradicion poetica n'en faguèt un país idillic.

Ardenas Massís à cavau entre Belgica, Luxemborg e França e departament francés (08).

Arès Dieu grèc de la guèrra.

Argentina País de la part meridionala d'Àmerica dau Sud.

Argeria País d'Àfrica dau Nòrd.

Argier Capitala d'Argeria.

Argòs (Antiqu.) Dins la mitologia grèga, Prince de cent uèlhs, que cinquanta demoràvon dubèrts quora durmia.

Arians Ensèm de tribús d'origina indoeropea que, à partir dau s. XVIIIⁿ av. J.-C., s'expandissèt en Iran e dins lo nòrd d'Índia (la sieu lenga es à l'origina de toti li lengas indiani e iraniani).

Arièja Departament occitan (09).

Aristofanes Poeta comic grèc (384-386 av. J.-C.)

Aristòtel Filosòfe grèc (445-322 av. J.-C.), que fuguèt lo preceptor d'Alexandre lo Grand.

Arius Prèire d'Alexàndria que, en negant la divinitat dau Crist, provoquèt una dei crisis mai grèvi de la Glèia cristiana.

Arizòna Estat dau sud-oèst dei USA.

Arle Comuna de Provença, sus Ròse, qu'enclau la màger part de la Camarga.

Arlequin Personatge de la *Commedia dell'Arte*, que poarta un vestit multicolorè fach de tringles de teissut.

Armanhac Ancian Comtat (960), que correspoande à la màger part de l'actual departament de Gèrs, estacat à la Corona de França en lo 1607.

Armènia Anciana República d'URSS, pi República independenta, que possedisse de frontieras terrèstri embé la Turquia à l'oèst, la Georgia au nòrd-nòrd-èst, l'Azerbaijan à l'èst e l'Iran au sud-èst.

Armínius (*Jacobus*) Teologian protestant (18 1560-1609), fondator de la doctrina dicha *arminianisme*, qu'adocissia aquela d'Calvin.

Armorica Region de Gàllia, que forma au jorn d'encuèi la Bretanha.

Arquimèdes Matematician e saberut ellenistic de Siracusa (287-212 av. J.-C.), qu'es sobretot conoissut per lo sieu *principi* sus la butada que reçaup un còrs immergit dins l'aiga.

Artémis Divessa grèga de la natura sauvatja e de la caça.

Artés Ancian Comtat francés que Loís IX creèt à partir d'una region eiretada de la Flandra, incorporat à la Corona en lo 1223, pi borguinhon (1384), austrian (1493) denant de tornat à França (1678).

Ascros Comuna dei Aups-Maritimes, entre Roqueteron e Toèt.

Asilh Vèire Mas d'Asilh.

Assíria Impèri mesopotamian que, dau s. XXⁿ au s. VIIⁿ av. J.-C., dominèt episodicamente l'Orient ancian.

Astarac Encontrada de Gasconha.

Asti Vila d'Itàlia (Piemont), coneissuda per lu sieus vins.

Atena Divessa grèga de la Pensada, dei Arts, dei Scienças e de l'Industria.

Atenas Capitala de Grècia.

Atic Peninsula de Grècia dont si tròva Atenas.

Atlantic (*Ocean*) Ocean que separa l'Euròpa e l'Àfrica de l'Amèrica.

Atlantic n.m. Ocean Atlantic.

Aubrac Aut planistèu d'Auvernha meridionala, famós per li sieu vacas.

Aude Fluvi occitan que passa à Limós e Carcassona denant de rejónher la Mediterranea.

Aude Departament francés (11) de Lengadòc.

Auguste (*Caius Julius Caesar Octavianus Augustus*) Emperaire roman (63 av. J.-C. – 19 apr. J.-C.).

Augustin (*sant*) Doctor de la Glèia latina (354 – 430), s'opauèt au maniqueïsme.

Aups Cadena de montanhas, lo massí montanhós mai grand d'Euròpa, que s'estende sus mai de 1000 km

Aups Marins ò **Aups Maritimes** Departament (06) que la Prefectura n'es Niça.

Aush Capluèc dau Departament de Gèrs, sus lo Gèrs.

Australàsia Ensèm geografic que comprèn l'Austràlia e la Nòva-Zelàndia.

Austràlia Estat d'Oceania format de sièis estats e de doi territòris.

Àustria Estat d'Euròpa centrala, que la sieu capitala es Viena, format de nòu províncias ò *Länder*.

Àustria-Ongaria Nom donat, dau 1867 au 1918, de la monarquia dobla, que comprenia l'Impèri d'Àustria e lo Reiaume d'Ongaria, m'una dinastia comuna, aquela dei Habsborg.

Auvernha Region geografica dau centre dau Massís central e província erigida en ducat en lo 1360.

Auzon (*Paire Emanueu d'*) (en frcs *d'Alzon*) Fondator en 1845 de la congregacion dei assompceionistas.

Avairon Ribiera occitana que finisse dins lo Tarn e departament francés (12).

Avalokistévelle Bodisatva Patron dau Tibet, que lo sieu representant sus Tèrra es lo dalai-lama.

Averròis (Abū al Walīd ibn Ruchd) Mètge e filosòfe arabe (1126-1198), que la sieu interpretacion de la metafisica d'Aristòtel au lume dau Coran auguèt una granda influença sobre la pensada cristiana medievals.

Avesta Libre sant dei zoroastrians, que lo tèxto n'es estat fixat au s. IVⁿ apr. J.-C.

Avinhon Ciutat de Provença, en Vauclusa, en riba de Ròse, que fuguèt sèti de la papautat dau 1309 au 1376 e residènça dei papas dichs «d'Avinhon» pendent lo Grand Esquisma d'Occident (1378-1417) e devenguèt francesa en lo 1791.

Azerbaijan Estat sus la Mar Caspiana, sus lo limit entre Euròpa e Àsia, República soviètica fins en lo 1991.

Azur Vèire **Coasta d'Azur**.

Bab (*Ali Muhammad, dich Lo Bab*) Cap religiós persan (1819-1850). Instigator d'una reforma de l'islam dins un sens mistic, liberal e egalitari, fuguèt fusilhat e lu sieus partidaris massacrats.

Babeuf (*François Noël, dich Gracchus*) Revolucionari francés (1760-1797), que conspirèt contra lo Directòri e fuguèt executat.

Babilònia Ciutat antica de Mesopotàmia.

Bacarat Vila dont si fa lo cristal.

Bacus Dieu roman, que correspoande au Dionis de la mitologia grèga.

Baden Ancian Estat de l'Alemanha renana, que forma encuèi una partida dau Baden-Wurtemberg.

Balcans ò **Peninsula balcanica** La mai orientala dei peninsulas d'Euròpa meridionala.

Balí Isla d'Indonesia, que lo destrech de Balí separa de Java.

Baltica (*mar*) Dependènça de l'Atlantic, que costèja Finlàndia, Rússia, Polonha, Alemanha, Danemarc e Suécia.

Bambarà Pòble d'Àfrica, present au Senegal e au Malí, que formèt de reiaumes destruchs au s. XIXⁿ.

Bantós Ensèm de pòbles d'Àfrica, au sud de l'Equator, que pàrlon de lengas de la mema familha.

Barbaria Ancianament, partida de l'Àfrica dau Nòrd.

Barcelona Capitala de Catalonha, en riba de la Mediterranea.

Barlow *Malautia de Barlow*: Escorbut infantile.

Bartolin Anatomista dau s. XVIIⁿ, que descriuguèt li glàndolas vestibulari majori.

Basile (*sant*) paire de la Glèia grèga (329-379), que luchèt contra l'arianisme e aguèt una granda influença dins lo desvolopament dau monaquisme.

Bastilha Fortalesa parisenca que lu revolucionaris pilhèron lo 14 de julhet dau 1789 e que fuguèt destrucha l'an d'après.

Bataus Pòble germanic que vivia dins la partida sud de l'actuala Olanda.

Baumé (*Antoine*) Farmacian e quimista francés (1728-1804).

Baviera Estat (Land) alemand, que comprèn la Baviera e la partida septentrionala dau bacin de Soaba e de Franconia.

Bearn Ancian vescomtat qu'Enric IV unissèt à França situat dins lo nòrd-oèst dei Pireneus.

Beiriu Region dau sud dau Bacin parisenc, entre la Solonha e lo Massís Central; comtat, pi ducat independent, que cabussèt dins la movença dei Capeciens à partir de la fin dau s. XIⁿ.

Belarús ò **Bielorússia** Estat d'Euròpa orientala sensa accés à la mar, costejat per la Letònia au nòrd, per la Rússia au nòrd-èst e à l'èst, per l'Ucràina au sud, per la Polonha à l'oèst, e per la Lituània au nòrd-oèst.

Belet Quartier de Niça, conoissut per lo sieu vin.

Belgia País d'Euròpa occidentala en riba de la mar dau Nòrd, limitat per l'Alemanha e lo Luxemborg à l'èst, lu País-Bas au nòrd, França au sud.

Ben Artiste plastician d'origina soïssa, dau sieu nom complet Benjamin Vautier, naissut en lo 1935.

Beneset (*sant*) Fondator dei Benedictins.

Bengala Region de l'èst de la peninsula indiana.

Benin País d'Àfrica, ancianament Daomèi.

Benioff (*Victor Hugo*) Sismològue american e professor à l'universitat de Califòrnia, qu'a sobretot estudiat lu terratremaals profonds dau Pacific.

Beòcia Contrada de la Grècia antica, que dominèt la Grècia dau 371 au 362 av. J.-C.

Berbèrs Pòbles d'Àfrica dau Nòrd, que pàrlon lo berbèr, de religion musulmana orientada vèrs lo chiisme.

Bergson (*Henri*) Filosòfe francés (1859-1941), que faguèt de l'intuicion lo solet mejan de conoissença de la durada e de la vida.

Bergstrand (*Erik*) Cinematografe suedés (1906-1972), inventaire dau geodimètre.

Bèrna Capitala federala de Soïssa.

Bertomieu Apòstol de Jèsus.

Bertran d'Alamanon Trobador provençau (1210-1270), naissut d'un paire catalan.

Besançon Capluèc de Franca Comtat, sus la brua dau Jura.

Besièrs Vila d'Eraut, sus l'òrb e lo Canal dau Miègjorn, dont si debanèt lo chaple dau 1209, quora lu Crosats francés massacrèron e cremèron la màger part de la populacion.

Betelèm Vila de Jordania, au sud de Jerusalèm, patria de Dàvid e, d'après la tradicion, luèc de naissença de Jèsus.

Beucaire Comuna dau Gard, en riba de Ròse.

Bialetti (*Alfonso*) Inventaire d'una cafetiera italiana famoa, la *mòka*.

Bielorússia Belarús.

Biermer (Anton Michael) Mètge alemand (1827-1892), que lo sieu nom es estacat à una seria de descubèrtas dins lo camp de la microscopia clinica.

Biòt Comuna dei Aups Maritimes, conoissuda per la terralha, la veiraria, li cultura floriali e lo sieu Museu Fernand-Léger.

Birmània Estat de l'Indochina occidentala que recampa en una federacion l'anciana colonia anglesa de Birmània e sèt Estats periferic poblats de minoritats etniqui.

Bisanci Colonia grèga bastida au s. VII^a av. J.-C., sus lo site de la futura Istanbul.

Biscaia Província basca.

Blacatz Senhor d'Aups, (1160-1235), famós per la sieu liberalitat, qu'a finda laissat una dosena d'òbras e a fach l'objècte d'un celèbre planh dau poeta italian Sordeu.

Blanqui (*Adoufe*) Economista francés naissut à Niça (1798-1854), que pronava lo liberalisme.

Blanqui (*Loís Auguste*) Teorician socialista e òme politic francés (1805-1881), fraire dau precedent, .

Bles Vila francesa sus lo Léger, evescat e residença favorita dei rèis de França au s. XVI^a.

Bocarà Vila d'Ozbequistan.

Bodà Fondator dau bodisme.

Boeci Filòsofe e poeta latin (480-524), ministre de Teodoric lo Grand.

Boèmia Partida occidentala de la Chequia.

Bolívia País d'Amèrica dau Sud, que deu lo sieu nom à Bolívar.

Bolland (*Jean*) Jesuita dei País-Bas (1596-1665), que comencèt lo recuèlh dei *Acta sanctorum*. Lu sieus continuators pilhèron lo nom de *bollandistas*.

Bolonha Vila francesa dau Pas-de-Calais, sus la Marga.

Bolonha Vila d'Itàlia (Emília-Romanha).

Bonaparte (*Napoleon*) Militari e òme politic francés (1769-1821), emperaire dei Francés (1804-1814 e 1815).

Bonifaci Vila de Còrsega dau Sud, que lo sieu destrech separa Còrsega e Sardenha.

Boole (*George*) Matematician britanic (1815-1864), creator de la logica matematica modèrna.

Borbon Familhas nòbli, princieri e reiali, que donèron de rèis: de França (Enric IV, Loís XIII, Loís XIV, Loís XV, Loís XVI, Loís XVIII, Carles X) e d'Espanha (Joan Carles Ier, Felip VI).

Borbonés Region au nòrd dau Massís central, unit à la Corona de França en lo 1531.

Bordeu Ciutat occitana, en riba de l'Atlantic, sus la Garona.

Borgonha Region de l'èst de França, reiaume en lo 531, pi comtat e ducat, longtemps en lucha còntre lu rèis de França, fins à la moart de Carles lo Temerari, quora devenguèt província francesa.

Booth (William) Pastor metodista (1829-1912), fondator de l'Armada dau Sauvament.

Born (*Bertrand de*) Trobador d'Autafaort (Dordonha), pròche dei enfants d'Alienòr d'Aquitània, conoissut per lu sieus sirventés (escrich sobretot per butar Richard e lu sieus fraires à si batre).

Bornelh Cf. Giraut de Bornelh.

Bose (*Satyendra Nath*) Cercaire indian (1894-1974), que donèt lo sieu nom à una particula, lo *boson*.

Bòsnia-Ercegovina Estat d'Euròpa dau Sud, dins lu Balcans.

Botan Reiaume enclavat entre l'Índia e la China.

Botsvana Estat d'Àfrica australa, en granda part desertic, conoissut per la sieu produccion de diamants.

Boulanger (*Georges*) General e òme politic francés (1837-1891), ministre de la Guèrra (1886-1887).

Brabant Província dau centre de Belgica.

Brageirac Vila occitana, sus la Dordonha.

Bramā (relig. Indoïsta) Un dei dieus principals dau panteon indó.

Brancai (*sant*) Segond la tradicion, naissut vèrs lo 289 ò lo 290 d'una familha nòbla de Frigia, seria moart martir à l'atge de 14 ans, en 34 (un dei *sants de glaça*).

Brandeborg Region istorica d'Alemanha, que la sieu vila principala es Berlin.

Brandeborg Vila d'Alemanha, à l'oèst de Berlin.

Brasiu Estat d'Amèrica dau Sud, que n'ocupa la mitan dau territòri, en riba de l'Ocean Atlantic.

Brea (*Ludovic ò Loís*) Pintre primitiu niçard (1450 - entre lo 1522 e lo 1525).

Brea (*Pèire, Antòni e Francesc*) Pintres primitius niçards, de la familha dau precedent.

Bressa Region argiloa de l'èst de França, pròche dau Jura, famoa per li sieu galinas.

Bretanha Region à l'oèst de França, ancian Ducat restacat à França en lo 1532.

Bria Region da Bacin parisenc, entre Marna e Sèina.

Brinhòlas Comuna dau Centre-Var, que fuguèt residença dei Comtes de Provença e centre de produccion de bauxita.

Briva (la Galharda) Prefectura de Coresa.

Bronx Quartier de New-Yòrk.

Brouwer (*Luitzen Egbertus Jan*) Matematician e logician neerlandés (1881-1966), menaire de l'escòla intuicionista.

Bruno (*sant*) Fondator de l'òrdre contemplatiu (cartós).

Brussèlas Capitala de la Belgica.

Bulgaria Estat dau sud-èst d'Euròpa, sus la mar Negra.

Burundí Estat d'Àfrica centrala.

Cabilia Nom de diferents massís dau nòrd d'Argeria.

Caiena Capluèc de la Guiana francesa.

Caire (Lo) Capitala d'Egipte.

Calàbria Region dau Sud d'Itàlia.

Calcedònia Anciana vila d'Àsia Minora, sus lo Bosphòr, dont si debanèt lo quart concili (451), que condemnèt lo monofisisme.

Caldea Nom donat vèrs 1000 av. J.-C. à una partida de la region de Sumèr, pi, au s. VIIⁿ, à la Babilonia.

Caledònia Ancian nom de l'Escòcia.

Callàs Comuna de Var, au nòrd de Draguinhan.

Callinicis Arquitecte sirian dau s. VIIⁿ, inventaire dau fuèc gresesc.

Calmeta (*Albèrt*) Mètge e bacteriologista niçard (1863-1933), que desurbèt embé Guerin la vaccion antituberculós, dich *B.C.G.*

Calmocs Pòble mongòl que viu en Rússia, en Mongolia e en China.

Calvari Coala de Jerusalèm dont lo Crist foguèt crucificat.

Calvin (*Jean*) Reformator francés (1509-1564), partidari dei ideas luteriani

Camaldòli Vila de Toscana, à costat de Florença, dont sant Romuald fondèt un òrdre d'ermitas en lo 1012.

Camarga Region occitana compresa entre lu doi braç màgers dau delta de Ròde.

Cambòja (ò **Cambòtja**) Estat de l'Indochina, sus lo gòlfe de Tailàndia.

Cambòtja Cambòja.

Cameron Estat d'Àfrica, sus lo gòlfe de Guinea..

Canadà Estat d'Amèrica dau Nòrd, partit en dètz províncias.

Canaquia Nòva Caledònia.

Canas Vila occitana dei Aups Maritimes, en riba de la Mediterranea, conoissuda per lo sieu festival internacional dau cínema.

Canhas Vila occitana dei Aups Maritimes, en riba de la Mediterranea, conoissuda per lo sieu ipodrome.

Canàrias (*Islas*) Islas espanhòlas de l'Atlantic au larg dau Marròc meridional, que constituïsson una comunautat autonòma.

Cantal Massís volcanic d'Auvèrnha e departament francés (15), que la sieu Prefectura es Orlhac.

Canton Poart dau Sud de la China.

Capadòcia Region d'Anatolia (Turquia), devenguda à la fin dau s. IVⁿ un fogau important dau cristianisme.

Capecians Dinastia de rèis de França fondada per Uc Capet, que regnèt dau 987 au 1328.

Capitòli Una dei sèt coalas de Roma, e particulierament un dei sieus doi soms, dont èra lo temple de Jupitèr.

Caravatge (Lo) Pintre italian (1573-1610).

Carcassona Vila occitana sus l'Auda e lo Canal dau Miègjorn.

Carcin Region d'Aquitània entre Dordonha e Roergue.

Cardenal (*Pèire*) Vèire *Pèire Cardenal*.

Carles (*Dom Carles de Borbon*) Infant d'Espanha (1788-1855), Comte de Molina, que revendiquèt la succession au tròne d'Espanha còtra Isabèla II.

Carlesmanhe Enfant màger de Pepin lo Breu, (747-814) Rèi dei Francs (768-814), Empeiraire d'Occident (800-814).

Carmèl Montanha d'Israèl, considerada coma lo brèc de l'Òrdre contemplatiu dei Carmes.

Carolingians Família franca d'origina austrasiana, que pilhèt la seguida dei Merovingians embé Pepin lo Breu (751) e regnèt en França fins au 987.

Caront Nauquier dei Infèrns, personatge mitologic e dantesc.

Carpats Cadena de montanhas d'Euròpa centrala que s'estende de Cecoslovaquia en Romania, en passant per la Polonha e l'Ucràina.

Carpentràs Comuna de Vauclusa, dins lo Comtat Venaicin.

Carrà (*Carlo*) Pintre e teorician italian (1881-1966) que participèt au futurisme, pi à la tendença «metafisica», pi s'en tornèt à la tradicion dei annadas 1920.

Carrara Vila d'Itàlia (Toscana), conoissuda per lo sieu màrmor.

Cartage Ciutat d'Àfrica fondada en lo 814 av. J.-C., pròche de l'actuala Tunís.

Casacstan República de la partida septentrionala de l'Àsia centrala.

Castras Vila occitana, dau departament de Tarn.

Castro (*Fidel*) Revolucionari e òme d'Estat cuban

Castelnau Cf. *Pèire de Castelnau*.

Catalonha Comunautat autonòma dau Nòrd-Èst d'Espanha. ♦ *Catalonha Nòrd*: Partida de Catalonha sus lo territòri francés.

Caucàs Cadena de montanhas de Rússia entre la mar Negra e la Caspiana.

Caors Vila occitana en riba de l'òlt.

Cavalhon Vila de Vauclusa, conoissuda per la produccion de melons.

Celebas Isla d'Indonesia.

Celestin V (*Pietro Angeleri* ò *Pietro del Morrone*) (1215-1296) Ermita en Polha, Papa en lo 1294, abdiquèt après cinc mes de pontificat.

Centrafricana (*República*). Estat d'Àfrica, que produe de coton, de cafè, de diamants e d'urani.

Cerdanha Region dei Pireneus, en Catalonha.

Cesar (*Cesar Baldaccini*) Escultpor francés (1921-1998), vengut famós sobretot per li sieu compressions de veituras.

Cevenas Region occitana, sus la brua orientala dau Massís central, entre Eraut e Ardecha.

Chad Estat d'Àfrica centrala.

Chaminada (*Guilhèm Jousé*) (1761-1850) Abat de Peiregòrd que fondèt la societat de Maria en lo 1817.

Champanha Region dau Nòrd-Èst de França, que corresponde en partida à l'anciana província, particulierament conoissuda per la sieu produccion viticòla..

Charantas Nom de doi departaments francés, Charanta e Charanta Maritima.

Chile Estat d'Amèrica dau Sud, en riba dau Pacific.

China Estat d'Àsia orientala, sus l'Ocean Pacific.

Cibèla Diva frigiana de la Fertilitat.

Ciceron (*Marcus Tullius Cicero*) òme politic e orator latin (106-43 av. J.-C.).

Ciclòpe (mit. gr.) Gigants faures e bastissèires qu'avíon un uèlh solet au mitan dau front.

Cimiés Quartier de Niça, au nòrd-èst dau centre de la vila. Ciutat romana dins l'Antiquitat, es devengut un quartier residencial dins la segonda partida dau s. XXⁿ.

Cimmerians Ancian pòble nomade d'origina traça que, au s. VIIⁿ, envaïssèt l'Àsia Minora.

Cipiera Comuna dei Aups Maritimes.

Cipri Estat insulari de la Mediterranea orientala.

Circassia Ancian nom de la region au nòrd dau Caucàs.

Cirena (Antiqu.) Vila principala de l'anciana Cirenaïca (Libia).

Ciril (*sant*) Apòstol dei eslaus (837-869), qu'embé son fraire Metòde (825-885) revirèt lu Evangèlis e lu libres liturgics en lenga eslava.

Cisteus Abadia fondada en lo 1098 per li aubergar una congregacion benedictina.

Clarmont Vila d'Auverna.

Cluny Vila francesa de Sòna e Léger, dont fuguèt fondada en lo 910 una badia de benedictins.

Comèrs Pòble majoritari de Cambòja, que viu finda en tailàndia e au Vietnam.

Coasta d'Azur Nom que si dona à la coasta mediterranea entre Sant Rafeu e Menton.

Coasta d'Evòri Estat d'Àfrica occidentala, sus la coasta nòrd dau gòlfe de Guinea.

Coasta-Rica Estat d'Amèrica centrala, entre Panamá e Nicaragua.

Cochinchina Partida meridionala dau Vietnam.

Colomb (Cristòu) Navigator genovés (1440-1506), à cu es atribuïda la descubèrta de l'Amèrica.

Colòmbia Estat d'Amèrica dau Sud, sus l'Atlantic e lo Pacific.

Còlt Inventaire e industrial american (1814-1862), que li devèm la rivoltèla que poarta lo sieu nom.

Commonwealth Grope de nacions unidí per una comuna leialtat à la Corona britanica ò per la reconoissença dau sobeiran de Grand Bretanha coma cap dau Commonwealth.

Comòras Estat de l'Ocean indian, au nòrd-èst de Madagascar.

Comtat Venaicin País de Vauclusa, que fuguèt, embé Avinhon, dei papas dau 1274 au 1791.

Comte (*Auguste*) Filòsofe francés (1798-1857), que lo sieu *Cors de filosofia positiva* (1830-1842) fuguèt à l'origina dau positivisme.

Comuna de París 1. Govèrn municipal de París (1789-1795). 2. Govèrn insurreccional francés (18 de mars – 27 de mai dau 1871), que finissèt m'una repression brutala e de deportacions.

Confuci Letrat e filòsofe chinés (551-479 av. J.-C.).

Còngo (*República dau Còngo*) Estat d'Àfrica equatoriala.

Conhac Vila de Charanta, conoissut per lo comèrci de l'aigardent dau meme nom.

Constantinòple Nom donat à Bisanci denant que devenguesse Istanbul.

Convencion Nacionala Assemblada revolucionària francesa que que venguèt après l'Assemblada legislativa (21 de setembre dau 1792), fondèt la 1a República e

tenguèt lo govèrn de França fins au 26 d'octòbre dau 1795.

Copernic (*Mikołaj Kopernik*) Astronòme polonés (1473-1543) que faguèt l'ipotèsi dau movement de la Tèrra e dei autri planetas à l'entorn dau Soleu.

Coran Libre sacrat dei musulmans, paraula d'Allàh que l'arcàngel Grabrieu transmetèt à Maomet.

Còrdoa Vila d'Espanha (Andalòsia), sus lo Guadalquivir, colonia romana pi sèti d'un emirat (756), pi d'un califat (929), reconquistada en lo 1236.

Corea (*República de*) ò *Corea dau Sud* Estat d'Àsia orientala, que cuèrbe la partida sud de la peninsula coreana.

Corea (*República democratica populària de*) ò *Corea dau Sud* Estat d'Àsia orientala, que cuèrbe la partida nòrd de la peninsula coreana.

Corint Ciutat que fuguèt la rivala d'Atenas e d'Esparta e la ciutat mai rica de la Grècia arcaïca (s. VIIⁿ – s. VIⁿ av. J.-C.).

Coriòlis (*Gaspard*) Engenhaire e matematician francés (1792- autor de travalhs sobre la cinematica.

Corneille (*Pierre*) Autor dramatic francés sòci de l'Acadèmia Francesa (1606-1684), autor de comèdias, pi de tragèdias.

Cornoalhas Extremitat sud-oèst de l'Anglatèrra.

Corresa Ribiera que naisse dins lo Massís Central e departament francés que travèrsa (19).

Còrsega Isla de la Mar Mediterranea, entre Provença e Sardenha, república dau 1755 au 1769.

Creta Isla grèga de la Mediterranea.

Crist Jèsus Crist.

Croàcia Estat d'Euròpa sus l'Adriatica, independent despi lo 1991, anciana república de Iogoslàvia.

Cros (*Charles*) Poeta e cercaire francés (1842-1888), qu'inventèt un procediment de fotografia dei colors e un dispositiu d'enregistrament e de reproduccion dei sons.

Cròs de Canhas Comuna (06) à costat de Canhas.

Croseta Avenguda famosa de Canas, en riba de mar.

Cruesa Ribiera e departament de Lemosin (23).

Cuba Estat d'Amèrica centrala, constituït de la mai granda dei Antilhas, au sud de la Florida.

Curdistan Region d'Àsia, partida entre Turquia, Iran, Iraq e Siria. Var.: **Kurdistan**.

Dàcia Ancian país d'Euròpa, que correspoande à l'actuala Romania.

Daguestan Estat en riba de la Caspiana, anciana república autonòma d'U.R.S.S., encuèi república russa federada.

Dalmàcia Region de Croàcia sus la coasta de l'Adriatica.

Damàs Capitala de Síria.

Damoclès (Antiqu.) Proche dau tiran de Siracusa Danís l'Ancian (s. IVⁿ av. J.-C.) que, per li faire capir coma lo destin dei rèis es fragile, faguèt suspendre en dessobre de la sieu tètta una espada estacada m'un crin de cavau.

Danemarc Estat d'Euròpa dau Nòrd, à l'encòup continental e insulari, au nòrd de l'Alemanha e à l'oèst de la Suècia.

Danubi Fluvi d'Euròpa centrala, lo segond per la longuessa, que naisse en Alemanha e finisse dins la mar Negra.

Daomèi (encuèi: *Benin*) Estat d'Àfrica occidentala, sus lo gòlfe dau Benin.

Darwin (*Carles*) Naturalista e biologista britanic (1809-1882), qu'establissèt la doctrina de l'evolucionisme dei espècias.

De Chirico (*Giorgio*) Pintre italian (1888-1978), inventaire d'una pintura «metafisica», precursor dau sobrealisme.

Dedal (mit. gr.) Arquitecte e esculptor, constructor dau laberint de Creta, dins lo quau fuguèt embarrat lo Minotaure. Dedal li fuguèt pi embarrat, ma s'escapèt embé lo sieu enfant Icar en si faguent d'alas e de plumas embé de cera.

Dèlfes Vila de la Grècia anciana, sus lo pendís sud-oèst dau Parnàs.

Demetèr (Grècia anciana) Divessa grèga de la Fertilitat, de l'agricultura e dei meissions.

Deposicion n.f. (b.-a.) *Deposicion de Crotz*: Representacion dau Crist moart estendut au pen de la Crotz.

Descartes (*René*) Filòsofe, matematician e fisician francés (1596-1650).

Devonian Periòde geologic que s'estende de pauc ò pron -419 à -359 milions d'ans.

Dickson (*William Kennedy Laurie*) Inventaire, productor, director de la fotografia, realisator, scenarista e actor britanic (1860-1935), que li devèm lo quinetoscòpi (qu'inventèt en escambiant una correspondença embé T. Edison).

Diderot (*Denis*) Escrivan e filòsofe francés (1713-1784) que deu la sieu glòria à l'*Enciclopèdia*, qu'animèt pendent vint ans.

Dijon Vila de Borgonha, conoissuda per la sieu mostarda.

Dinha Comuna dei Aups d'Auta Provença.

Dioclecian (Caius Aurelius Valerius Diocles Diocletianus) (245-313) Emperaire roman (284-305).

Dionis Dins la mitologia grèga, dieu de la vinha, dau vin e dei sieus excès, de la folia e de la desmesura.

Dior (*Cristian*) Creator de mòda, que s'illustrèt pi dins lo parfume e lu objèctes de luxe (1905-1957).

Directòri En França, regime que govèrnèt dau 1795 au 1799, denant de laisser la plaça au Consulat.

Domènegue (*sant*) Religiós castilhan (1170-1221), fondator de l'òrdre dei Dominicans, que prediquèt còntra lu catars dins la region de Tolosa e fuguèt canonisat en lo 1234.

Dominicana (*República*) Estat dei Antilhas, qu'ocupa la partida orientala de l'isla d'Haïtí.

Donasan Region naturala d'Arièja, ancianament dins lo Comtat de Fois.

Donat Evesque esquismatic que dividèt la Glèia d'Àfrica au s. IVⁿ.

Don Joan (en espanhòu *don Juan*) Personatge legendari de seductor, d'origina espanhòla, qu'inspirèt totplen d'autors, coma Molièra.

Dordonha Ribiera que finisse dins la Garona e departament francés (24).

Dorida Contrada de Grècia anciana (abitants: *Dorians*), ancianament region de la coasta sud-oèst de l'Àsia Minora.

Draguinhan Vila de Var, que fuguèt prefectura fins au 1974, quora Tolon pilhèt aqueu ròtle.

Drap Vilatge pròche de Niça, en valada de Palhon.

Dreyfus (*Alfred*) Capitani de l'armada francesa (1859-1935), acusat d'espionatge en favor de l'Alemanha (1894), graciàt (1899), pi reabilitat 1906.

Droma Ribiera que finisse dins Ròse e departament francés (26).

Duc d'Orleans (*Ferdinand-Philippe*) Enfant màger (1810-1842) dau rèi de França Loïs-Felip, que fuguèt encargat de la repression de la revòlta dei canuts.

Durandi (*Jaume*) Pintre primitiu niçard (1410-1469).

Ebreus Pòble semitic de l'Orient ancian, que la *Bibla* n'en cuènta l'istòria.

Edip Eròi legendari dau cicle teban.

Edison (*Thomas*) Inventaire american (1847-1931) que li devèm, entre autri causas, lo telegrafe duplèx, lo fonografe e lo microtelefòne. Correspondèt embé Dickson quora l'inventaire britanic travalhava au sieu *quinetoscòpi*.

Efès Ciutat d'Iònia, sus la coasta de la mar Egea, grand centre comercial à partir dau s. VIIIⁿ av. J.-C., pi centre religiós important embé lo sieu temple d'Artèmis, considerat coma una dei Sèt Meravilhas dau monde.

Egea (*mar*) Partida de la Mediterranea entre Grècia e Turquia.

Egipte Estat d'Àfrica dau Nòrd-Èst, la mai poblada dau monde arabe, en riba de la mar Roja e de la Mediterranea.

Einstein (*Albèrt*) Fisician alemand (1879-1955), naturalisat american en lo 1940, qu'establissèt la teoria de la *relativitat*.

Elam Estat ancian, dins lo sud-oèst de l'Iran actual.

Elea Ciutat antica de Lucània (Itàlia) colonia dei Foceans, pàtra de Zenon e de Parmenide.

Elèusis Poart de Grècia au nòrd-oèst d'Atenas.

Elisabeta Nom de diferenti sobeiras d'Àustria, de Belgica, d'Espanha, de França, de Rússia, en particulier de doi reginas d'Anglatèrra: Elisabeta I^a (1533-1603) e Elisabeta II^a (1926-2022).

Eliea Dins l'Antiquitat, tribunal populari d'Atenas.

Elvècia Soïssa.

Elzevir Família d'estampaires e libraris olandés dau s. XVIIⁿ, que li sieu edicions son de modèles d'elegança tipografica.

Emília Region italiana, au sud dau Pò, sus l'Adriatica.

Emma Vau de Soïssa, dont si fa lo fromai *emmental*.

Enciclopedia (ò *Diccionari rasonat dei sciéncias, dei arts e dei mestiers*) Publicacion inspirada d'un obratge similari de Chambers (1751-1772), que lo sieu director

èra Diderot e qu'avia per tòca de far conéisser lu progrès de la sciéncia e de la pensada.

Engoleime Vila francesa de Charanta, dont si tèn cada an un festival de la benda dessenhada.

Enric II^d (1519-1559) Rèi de França (1547-1559).

Enric II^d (*Plantaginèsta*) (1133-1189) Rèi d'Anglatèrra (1154-1189), duc de Normandia e duc d'Aquitània.

Enric VIIIⁿ (1491-1547) Rèi d'Anglatèrra (1541-1547) e d'Irlanda (1541-1547).

Entrecasteus Comuna de Centre Var, sus la Bresca.

Eolia Anciana contrada dau nòrd-oèst d'Àsia Minora.

Epidaure Vila d'Argolida, celèbra per lo sieu santuari d'Asclèpi, dieu de la Medecina e per li garisons.

Epir Region dei Balcans, entre Grècia e Albania. Lo Reiaume d'Epire, constituït à la fin dau s. Vⁿ av. J.-C., pillhèt d'importança au s. Vⁿ, ma pleguèt davant lu Roman en lo 168 av. J.-C.

Equator República d'Amèrica dau Sud, sus lo Pacific.

Epsom Vila de Grand Bretanha, au sud de Londres.

Eraut Fluvi de Lengadòc.

Eraut Departament occitan, que lo sieu capluèc es Montpelhier.

Ercules Eròi roman, divinitat de l'agricultura, dau negòci e dei armadas.

Eritrea Region d'Àfrica orientala, sus la mar Roja, colonia italiana dau 1890 au 1940, quora lu Anglès l'ocupèron pi l'administrèron, pi devenguèt província de Somalia.

Ermès Dieu grèc, guida dei viatjaires, patron dei raubaires e dei negociants e messatgier dei dieus.

Ermès Tersmegista Nom grèc dau dieu egipcian Thot, assimilat à Ermès.

Eròde Nom de diferents rèis, en particular Eròde Ier lo Grand (73 av. J.-C. – 4 av. J.-C.), rèi dei Judieus que faguèt rebastir lo Temple de Jerusalèm e fuguèt responsable dau massacre dei Innocents, e Eròde Antipàs (22 av. J.-C. – 39 apr. J.-C.), Tetraca de Galilea e de Perea que faguèt decapitar Joan lo Batista e davant cu si debanèt la comparucion de Jèsus au moment dau sieu procès.

Erodòte Istorian grèc (484-420 av. J.-C.), que metèt en lume l'oposicion entre lo monde barbar e la civilisacion grèga.

Eron d'Alexandria ò **Eron l'Ancian**, matematician e engenhaire grèc dau 1er s. apr. J.-C. qu'inventèt divèrsi màquinas e divèrs instruments de mesura e establissèt la lèi de la reflexion de la luz.

Esa Comuna des Aups Maritimes, estacion balneària e vilatge medieval.

Escandinàvia Region dau nòrd d'Euròpa qu'enclau, au sens larg, lo Danemarc, la Norvègia, la Finlàndia, la Suècia e l'Islàndia.

Escartons (*República dei Escartons de Briançon*) Ensèm de territòris de montanha dei Auti-Aups, de la Província de Turin e d'aquela de Coni, qu'avia un estatut particular que resultava d'una carta dau 1343, estatut que

si mantenguèt fins au 1789 per la partida francesa e fins au 1802 per la partida italiana.

Escranhòlas Comuna dei Aups Maritimes, pas luènh de Grassa, sus la brua de Var.

Esculapi Dieu roman de la Medecina.

Escòcia Nacion dau Reiaume Unit, que forma la partida nòrd de la Grand-Bretanha.

Eslovaquia Anciana república federada de Checoslovaquia, independenta despí lo 1992.

Eslovènia Estat d'Euròpa, vesin d'Itàlia, anciana república iogoslava devenguda independenta en lo 1991.

Espanha Estat dau sud-oèst d'Euròpa, au sud dei Pireneus.

Esparta Ciutat de Grècia antica, organizada au s. Xn av. J.-C. en un Estat oligarquic e militar, que fuguèt longtemps rivala d'Atenas, integrada à l'Impèri roman en lo 146 av. J.-C. e destrucha per lu Visigòts au s. IV^l.

Esquimauds Populacions dei tèrras arctiqui d'Amèrica e dau Groenlàndia. Sin.: **Inuits**.

Estalin (*Jossif Vissaronovitch Djougachvili*) Òme d'Estat soviètic (1879-1953), que signèt embé Hitler lo pacte germanosoviètic e placèt sota influença soviètica lu país que la sieu armada avia liberat, pi engatgèt còntra l'Occident la «guèrra frèia».

Estats Units (d'Amèrica) (*U.S.A.*) República federala d'Amèrica dau Nòrd, limitada per lo Canadà, lo Mexic, lo Pacific e l'Atlantic.

Estònia Anciana república d'U.R.S.S., sus la mar Baltica, venguda independenta República en lo 1991.

Estrasborg Capluèc d'Alsàcia.

Etiòpia Estat d'Àfrica orientala, sus la mar Roja.

Etrúria Anciana region d'Itàlia, que correspoande pauc ò pron à l'actuala Toscana.

Eubea Isla de la mar Egea (Grècia), qu'à l'Atge Mejan si dià Negrepoant, e que lu sieu abitants fondèron diferenti colonias.

Euclide Matematician grèc dau s. III^s av. J.-C., especialista de geometria.

Euràsia Nom donat à l'ensèm d'Euròpa e d'Àsia.

Eva La promiera frema, dins la tradicion biblica.

Fallòpe (*Gabriele Fallopio*) Cirurgian e anatomista italian (1523-1562) que laissèt lo sieu noms à d'elements anatomics importants, en particular la *trompa de Fallòpe* (trompa uterina).

Fauquet de Romans Trobador de la promiera partida dau siècle XIIIⁿ, que cantèt en Provença e en Itàlia, dont fuguèt à la cort de l'Emperaire Frederic II.

Felibritge Movement d'aparament de la lenga d'òc, que Frederic Mistral fondèt en lo 1854 embé Jousé Romanilha, Teodòre Aubaneu, Joan Brunet, Pau Giera, Ansèlme Matieu e Anfós Tavan.

Felip (*sant*) Apòstol de Jèsus, qu'una legenda di qu'auria evangelizat la Frigia, dont seria estat crucificat.

Fenícia (Antiqu.) Region dau litoral siropalestinian, ocupada per de populacions semitiqui, lu Cananeans, pi, à partir dau s. XIIⁿ av.J.-C., per lu Arameans, lu Ebreus, lu Filistins. Lu Fenicians fuguèron de navigators, que

fondèron de colonias à l'entorn de la Mediterranea (coma Cartage, bessai Marselha).

Fermi (*Enrico*) Fisician italian (1901-1954), que preconisèt l'ustage dei neutrons per la desintegracion dei atòmes e faguèt la primera pila à urani.

Figuera (*Guilhèm*) Trobair. Vèire *Guilhèm*.

Fiji (*Islas*) Estat d'Ocèania, format d'un archipèl, que lu Britanics annexèron en lo 1874 mai devenguèt independent en lo 1970, dins lo quadre dau Commonwealth.

Filipinas Estat e archipèl de l'Àsia dau Sud-Èst.

Fleming (*Sir Alexander*) Mètge britanic (1849-1945), que descubèt la penicillina en lo 1928 (Prèmi Nobèl en lo 1945).

Florac Comuna occitana dins li Cevenas.

Florença Vila de Toscana, sus l'Arno, celèbra per lu sieus artistas (coma Miquelàngel), lu sieus palais e li sieu glèias, capitala d'Itàlia dau 1865 au 1870.

Florida Estat dau sud-èst dei Estats-Units.

Fois Vila occitana (Arièja), comtat annexat à la Corona de França en lo 1607.

Fontan (*Francés*) Pensaire politic occitan (1929-1979), fondator dau Partit Nacionalista Occitan (encuèi Partit de la Nacion Occitana, P.N.O.).

Forés Region dau Massís central, que comprèn lei Monts de Forés e la Plana de Forés. Pargue Natural Regional.

Formòsa Ancian nom de Taiwan.

Foucault (*Leon*) Fisician francés (1819-1868), inventaire dau giroscòpi, que demostrèt lo movement de rotacion de la Tèrra, descubèt lu corrents induchs dins li massas metalliqui e determinèt la velocitat de la luz dins diferents mitans.

França Estat d'Euròpa occidentala, fondat à partir de conquistas e d'annexions.

Franca-Comtat Anciana província de l'èst de França, que faia partida de la Lotaringia, annexada au reiaume de Borgnonha (879), pi au Sant-impèri (1032), annexada à la Corona francesa à l'epòca de Loís XIV. ♦ Region administrativa francesa que recampa lu departaments dau Dobs, dau Jura, d'Aut-Sòna e lo Territòri de Belfòrt.

Francés (*Sant Francés d'Assisi*) Fondator de l'òdre dei Franciscans (1186-1226).

Francònia Region d'Alemanha, partida nòrd-oèst de Baviera, que fuguèt un dei premiers ducats de l'Impèri roman germanic.

Francs Pòble germanic que donèt lo sieu nom à la Gàllia romana après l'aver conquistada ai s. Vⁿ e VIⁿ.

Franco (*Francisco*) General e òme politic espanhòu (1892-1975), dictator après la guèrra civila espanhòla (1936-1939).

Frejús Vila de Var, en riba de la Mediterranea, estacion balneària.

Freud (*Sigmund*) Mètge austrian (1856-1969), fondator de la psicanalisi.

Frigia Region occidentala de l'Àsia Minora, separada de la mar Egea per la Lidia.

Friol País de l'anciana Venecia, incorporat au reiaume lonbard-venecian en lo 1815, annexat au reiaume d'Itàlia en lo 1866 (en defoara de la província de Gorícia, qu'asperèt lo 1919).

Frisa Region de planas en riba de la mar dau Nòrd partatjada entre lu País-Bas e l'Alemanha.

Fulcònis (*Joan-Francés*) Matematician niçard dau s. XVIIⁿ, autor de la *Cistèrna Fulcrònica* (1662).

Fuveu Vila de Bocas de Ròse, entre Ais e Marselha, conoissuda per lo sieu festival de teatre en lenga d'òc.

Gabon Estat d'Àfrica equatoriala, sus l'Atlantic.

Galas (*País de Galas*) Region de l'oèst de Grand Bretanha.

Galatia Anciana region dau centre d'Àsia Minora, dont s'installèron au IIIe siècle av. J.-C. de poblacions celtiqui.

Galian Mètge grèc (131-201) que faguèt de descubèrtas importantas en anatomia.

Galilea Província dau nòrd de Palestin, dont Jèsus passèt la sieu enfança e la sieu joinessa e li exercissèt una partida dau sieu ministèri.

Galileu (en italian **Galileo Galilei**) Fisician, astronòme e escrivan italian (1564-1642), fuguèt un dei fondators de la mecanica modèrna e juguèt un ròtle màger dins l'introduccion dei matematicas per l'explicacion dei leis fisiqui.

Gàllia Nom donat dins l'Antiquitat ai regions compresas entre lo Ren, lu Aups, la Mediterranea, lu Pireneus e l'Atlantic.

Gàmbia Estat d'Àfrica occidentala, que s'estende d'un caire e de l'autre dau cors inferior dau fluvi Gàmbia.

Gange Fluvi d'Índia, que naisse dins l'Imalaia e finisse dins lo gòlfe de Bengala.

Gap Vila provençala, capluèc dei Auti-Aups.

Gard Afluent de la riba drecha de Ròse e departament francés (30).

Gardon Pichin fluvi costier de Gard.

Gargantua Personatge de Rabelais, dins lo roman *Vie inestimable du grand Gargantua*.

Garibaldi (*José*) Revolucionari e general (1802-1882) que luchèt per l'unificacion d'Itàlia (en particulier Expedicion dei Mile, 1860) pi per França dins la guèrra de 1870.

Garona Fluvi occitan que naisse en Val d'Aran e rejonhe pi l'Atlantic en traversant Tolosa e Bordeu.

Gasconha Region

Gassend Pierre, toujours connu sous le nom de Pierre Gassendi, né à Champsercier (près de Digne-les-Bains) le 22 janvier 1592 et mort à Paris le 24 octobre 1655, est un mathématicien, philosophe, théologien et astronome français.

Gauda (*La*) Comuna dei Aups Maritimes, sus la riba drecha de Var, es quasi en fça de Niça.

Gaulle (*Charles de*) General e òme politic francés (1890-1970), protagonista màger de la liberacion de França pendent la guèrra de 1939-1945, fondèt la V^a República francesa en lo 1958 e n'en fuguèt president dau 1959 au 1969.

Gauss (*Karl Friedrich*) Astronòme, matematician e fisician alemand (1777-1855), autor d'importants travalhs en mecanica celèsta, en geodesia, sus lo magnetisme, l'electromagnetisme e l'optica.

Gay-Lussac (*Louis Joseph*) Fisician e quimistafrancés (1778-1850), que descurbèt en lo 1804 la lèi de dilatacion dei gas.

Gebeltari Territòri britanic sus lo destrech dau meme nom, à la poncha sud d'Espanha. Var.: **Gibartar**.

Genèsi Premier libre biblic, consacrat ai originas de l'umanitat e à l'istòria d'Abraham, Isaac e Jacob.

Genèva Vila de Soïssa, à l'extremitat sud-oèst dau lac Leman, sèti de la Crotz Roja.

Gènoa Vila d'Itàlia, capitala de la Ligúria.

Georges (*Henry*) Economista, autor e politician american (1839-1887), qu'elaborèt un projècte de reforma fiscal basada sobre lo concèpte d'una taxa unica fonsiera.

Geòrgia País situat sus la mar negra, anciana república de l'U.R.S.S., independenta despí lo 1991.

Geòrgia Estat dei Estats Units d'Amèrica, sus l'Atlantic.

Germans Pòble indoeuropeu, eissit d'Escandinàvia, que migrèt au 1er millenari av. J.-C. vèrs la granda plana europea, pi conquistèron divèrs país d'Occident.

Germània Contrada d'Euròpa centrala anciana, entre lo Ren e la Vistula, poblada per lu Germans.

Germània (*Reiaume de*) Estat format en lo 843 d'una partida de l'Impèri carolingian e atribuït à Loïs lo Germanic.

Gèrs Ribiera dau Bacin aquitan, affluent de la Garona, e departament occitan (32).

Gervasi (*sant*) Martir de la vida desconoissuda, que li sieu relíquias fuguèron objècte d'un culte important à l'Atge Mejan en Occident.

Ghana Estat d'Àfrica occidentala.

Gibartar Gebeltari.

Giotto di Bondone Pintre e arquitecte italian (1266-1337).

Girard (*Ismaël*) Mètge tolosenc (1898-1976), fondator de la revista *OC* en lo 1923, actor màger de l'occitanisme, membre fondator de la Societat d'Estudis Occitans (SEO) en lo 1930 e de l'Institut d'Estudis Occitans (IEO) en lo 1945.

Giraut de Bornelh Trobador naïssut pròche d'Exciduèlh en Peiregòrd (1138-1215), retengut coma l'inventaire dau *trobar leu*.

Girona Vila de Catalonha, entre Figueres e Lloret del Mar.

Gironda Departament occitan (33), que lo capluèc n'es Bordeu.

Girondins (ist.) Grope politic naïssut de la Revolucion francesa, format en lo 1791, que s'opauèt au centralisme e fuguèt eliminat en lo 1793.

Gomar (*François Gomarius*) Teologian protestant neerlandés (1563-1641), que donèt à la doctrina calvinista sus la predestinacion l'interpretacion mai rigoroa.

Gondebaud Rèi de Borgonha (vèrs 501-515).

Gorgonzòla Vila de la Província de Milan, de dont es originari lo fromai que n'a pilhat lo nom.

Gräfenberg (*Ernst*) Mètge e cercaire alemand (1881-1957), conoissut sobretot per lu sieus travalhs ginecològics, en particular en definissent la zòna erogèna femenina aüra conoissuda coma *ponch de Gräfenberg* ò *ponch G*.

Gram Mètge danés que metèt au ponch un sistema de coloracion dei bacterias que permete de li classificar e de determinar rapidament lo tractament adaptat.

Granada Vila d'Espanha (Andalòsia), au pen de la sierra Nevada, sèti d'un Reiaume arabe fondat au s. XIⁿ e que lu Rèis Catolics tornèron pilhar en lo 1492.

Grand-Bretanha (*Reiaume-Unit de Grand-Bretanha e d'Irlanda*) Estat insulari d'Euròpa occidentala que comprèn l'Anglatèrra, lo País de Galas, l'Escòcia e l'Irlanda dau Nòrd.

Grand-Cartoa Premier monastèri, situat en Isèra, e maion maire dei monges ermitas de l'òrdre dei Cartós.

Grassa Comuna dei Aups Maritimes, sobretot conoissuda per la sieu produccion de perfums.

Gray (*Louis Harold*) Fisician britanic (1905-1965), que donèt lo sieu nom au *gray*, unitat derivada dau sistema internacional.

Greenwich Vila d'Anglatèrra, dont passa lo meridian d'origina dau temps universal.

Gregòri IXⁿ (*Ugolino, comte de Segni*) (1170-1241) Papa dau 1227 au 1241, que li sieu *Decretalas* fórmon una partida essenciala dau drech canonic.

Gregòri XIIIⁿ (*Ugo Boncompagni*) (1502-1585) Papa (1572-1585) que reformèt lo calendier.

Grenòbla Vila sus l'Isèra, capluèc dau departament d'Isèra (38).

Greolieras Comuna dei Aups Maritimes, dont si tròva l'estacion d'esquí mai pròcha de la riba de mar.

Groenlàndia Isla que depende dau Danemarc, situada au nòrd-èst d'Amèrica e parcialament cubèrta de glaça.

Guadalope Una dei Pichini Antilhas, que constitueisse un departament francés.

Guericke (*Otto von*) Fisician que metèt en evidença, en lo 1654, la pression atmosferica en emplegant lu *Emisfèris de Magdeborg*.

Guerin (*Camille*) Veterinari e microbiologista francés (1872-1961) qu'emb Calmeta inventèt lo vaccin còtra la tuberculòsi (BCG).

Guaiana Francesa Departament francés entre lo Surinam e lo Brasiu.

Guatemala Estat d'Amèrica centrala, au sud-èst dau Mexic.

Guiana Region occitana, autre nom de la província d'Aquitània, possession anglesa (1259-1453) pi ducat finalament restacat à la Corona de França en lo 1472.

Guilhèm de Normandia, lo Conquistaire En ganhant à Hastings (1066), devenguèt rèi d'Anglatèrra.

Guilhèm Figuera Trobairaire dau s. XIIIⁿ, que li devèn una violenta diatriba còtra Roma e la Papautat.

Guinea Estat d'Àfrica occidentala, sus l'Atlantic.

Hainan Isla tropicala au sud de la China, qu'es una província de la República populària de China.

Haïtí Estat dei Antilhas qu'ocupa la partida occidentala de l'isla dau meme nom.

Hawaii (*Islas*) Archipèl volcanic de Polinesia, devengut lo 50ⁿ Estat dei Estats-Units en lo 1950.

Heidegger (*Martin*) Filòsofe existencialista alemand (1889-1976).

Heisenberg (*Werner*) Fisician alemand (1901-1976), que fuguèt un dei fondators de la teoria quantica (Prèmi Nobèl 1932).

Hèrtz (*Heinrich*) Fisician alemand (1857-1894) que lo sieu nom foguèt donat à l'unitat de mesura de frequença.

Heyting (*Arend*) Logician neerlandés (1898-1980) autor d'una axiomisacion de la logica intuicionista.

Hitler (*Adolf*) Òme politic alemand (1889-1945), que devenguèt en lo 1921 lo cap dau partit obrier alemand nacionalsocialista (NSDAP), creèt li seccions d'assaut (SA) en lo 1921, lu SS en lo 1925, devenguèt Cancelier en lo 1933 pi president en lo 1934 à la moart d'Hindenburg, e provoquèt la Segonda Guèrra mondiala.

Hollywood Principal centre de l'industria cinematografica e de la television ai Estats-Units, dins la periferia de Los Angeles.

Iaquots Pòble dau nòrd-èst de Sibèria.

Ibèria Dins l'Antiquitat, designava l'Espanha, ma finda la region que corresponade encuèi à la Geòrgia.

Ibèrs Pòble qu'ocupèt à la fin dau neolitic la màger part de la peninsula iberica.

Icar Personatge mitologic grèc, enfant de Dedal, que s'escapèt ensèm m'eu dau Laberint au mejan d'alas e de plumas fachi de cera, ma que cabussèt dins la mar quora lo soleu faguèt fondre la cera.

Icaria Isla grèga de la mar Egea.

Ienissei Fluvi de Mongolia que travèrsa la Siberia centrala e rejonhe l'ocean arctic.

Iemèn Region de la peninsula arabica, República araba independenta despí lo 1920.

Ignaci de Loyola (*sant*) Fondator de la Companhia de Jèsus (1491-1556), a laissat un guida de meditacions sistematiqui, lu *Exercicis espirituals*.

Illíria Region balcanica montanhosa, pròcha de l'Adriatica, província romana que curbia un territòri que s'estendia de l'actuala Eslovènia fins à l'actuala Albania.

Imalaia Cadena de montanhas d'Àsia, la mai auta dau monde (8848 m à l'Everèt).

Incas Pòble amerindian que creèt un Impèri dins l'Amèrica precolombiana dins la region andina, que conoissèt lo sieu apogeu au s. XVⁿ e s'encalèt en lo 1532 sota lu còups de Franciso Pizarro.

Índia (*República d'*) Estat d'Àsia meridionala, establida dins una region que forma un vaste triangle costejat au nòrd per l'Imalaia, que la separa dau Tibet, e restacada, à l'èst à la peninsula indochinesa.

Indian (*Ocean*) Ocean situat entre l'Àfrica, l'Àsia e l' Austràlia.

Indochina Peninsula d'Àsia, entre Índia e China.

Indomalàisia Region que recampa Índia, la peninsula indochinesa, Sumatra, Java e Borneo.

Indonèsia Estat d'Àsia dau sud-èst.

Indostan Nòrd e Nòrd-Oèst dau sotacontinent indian.

Insulíndia Partida insulària d'Àsia dau Sud-Èst (Indonèsia e Filipinas).

Inuits Nom que si dónon lu Esquimauds.

Iogoslàvia Anciana federacion de Républicas d'Euròpa meridionala, au lòng de l'Adriatica, que s'acabèt en lo 1992. Lo nom demorèt fins au 2003, per designar çò que sobrava après li guèrras civili qu'avíon fach esclatar lo país après la dissolucion dau blòc sovietic.

Iònia Partida centrala de la region costiera d'Àsia Minora, poblada de Grècs venguts d'Euròpa.

Ipocrat Mètge grèc e filòsofe (460 av. J.-C.-377 av. J.-C.), considerat coma lo paire de la medecina modèrna.

Iran Estat d'Àsia occidentala, dont regnava lo *Shah* denant que fuguèsse destituit e que siguesse instituida una República islamica (1979).

Iraq Estat d'Àsia occidentala, à l'èst d'Iran.

Irlanda La mai occidentala dei islas britaniqui, partatjada entre l'*Irlanda dau Nòrd* (Reiaume Unit) e la *República d'Irlanda*.

Iroqués Pòble d'Indians dau Canadà actual.

Irving (*Edward*) Religiós escocés (4 d'avost dau 1792 – 7 de decembre dau 1834), generalament considerat coma l'artisan principal de la fondacion dau catolicisme britanic.

Isaac Patriarca biblic, enfant d'Abraam, que son paire expauèt à la moart quora Dieu vouguèt esprovar la sieu fe.

Isaïas Profeta ebreu que tenguèt lo sieu ministèri entre 740 e 687 av. J.-C., conoissut coma lo pofeta de l'esperança messianica.

Isis Divessa egipciana, sòrre e esposa d'Osiris, à cu rendèt la vida.

Islàndia Isla e República de l'Atlantic Nòrd, au sud-èst de la Groenlàndia.

Ismaèl Enfant d'Abraam considerat coma l'atenant dei Arabes.

Israèl 1. Reiaume que recampava li tribús dau nòrd de Palestina à la moart de Salomon. 2. Estat dau Pròche-Orient, que l'O.N.U. fondèt m'una resolucion dau 29 de novembre dau 1947.

Istanbul Capitala de Turquia, ancianament *Bisanci* e *Constantinòple*.

Ístria Region peninsulària dau nòrd de l'Adriatica, en Slovènia, pròche de Venècia.

Itàlia Estat d'Euròpa, constiuit en lo 1860, premierament coma una monarquia, República despí lo 1946, membre fondator dau *Mercat comun* (que devenguèt pi *l'Union Europea*).

Ititas Pòble que vivia en Anatòlia pendent l'Antiquitat.

Jacquard (*Joseph Marie*) Mecanician francés (1752-1834), inventaire dau mestier per tèisser, provedit d'un

mecanisme que permete la seleccion dei fieus de cadena per un programa inscrich sus de cartons perforats.

Jacòb Lo darrièr dei patriarcas biblics, enfant d'Isaac e paires de dotze enfants que fuguèron lu antenats dei dotze tribús d'Israèl.

Jamaica Estat format per una dei Antilhas, au sud de Cuba.

Jansénius (*Cornelius Jansen*) Teologian olandés (1585-1638) que, dins l'*Augustinus*, expauèt lo sieu ponch de vista sus li doctrinas de sant Augustin à prepaus de la gràcia, lo libre arbitre e la predestinacion, cen que provoquèt la garrolha jansenista.

Japon (en japonés **Nippon**, «País dau Soleu naissent») Estat d'Àsia orientala, essencialament format de quatre islas.

Jaume I^r (1566-1625) Rèi d'Anglatèrra e d'Irlanda e, sota lo nom de Jaume VI, d'Escòcia, adversari dei catolics e persecutor dei puritans, que n'accelerèt l'emigracion vèrs l'Amèrica.

Jaume II^d (1633-1625) Rèi d'Anglatèrra e d'Irlanda e, sota lo nom de Jaume VII, d'Escòcia, convertit au catolicisme e que deuguèt fugir en França.

Jaume l'Intercís (*sant*) Oficièr superior de Pèrsia, moart vèrs 420, condemnat à si faire talhar lu membres pi la tèsta.

Jaume lo Màger ò **lo Just** (*sant*) Apòstol de Jèsus, fraire de Joan l'Evangelista, venerat au Camp de l'Estela.

Jaume lo Minor Membre de la familha de Jèsus, cap de la comunautat judeocristiana de Jerusalèm, lapidat vèrs lo 62. La tradicion lo confonde embé lo segond apòstol Jaume, enfant d'Alfeu..

Java Ísola d'Indonèsia.

Jean Eudes Fondator de la Societat dei prèires de Jèsus-e-Maria (1643), que s'entrevava dei missions parroquial e de la formacion dei seminaristas.

Jenner (*Edward*) Mètge britanic (1749-1950) que metèt au ponch lo vaccin còtra la vairòla.

Jerico Vila de Palestina, que fuguèt un dei premiers sites que lu Ebreus conquistèron au s. XIIIⁿ av. J.-C.

Jerusalèm Vila santa de Palestina e luèc de pelegrinatge per lu judieus, lu cristians e lu musulmans, capitala d'Israèl.

Jèsus Crist Judieu de Palestina, fondator dau cristianisme, que la sieu naissença es estada retenguda coma començament de l'èra cristiana. Per lu cristians, es lo mèsias, enfant de Dieu e redemptor de l'umanitat. Per lu musulmans, es un profeta.

Joan (*sant Joan de la Crotz*) Religiós espanhòu, doctor de la Glèia (1542-1591), reformator de l'òrdre dei Carmes, un dei grands mistics cristians.

Joan (*sant*) Un dei Apòstols, autor d'un Evangèli e dau libre de l'*Apocalipsi*.

Jordània Estat d'Àsia occidentala, à l'èst d'Israèl.

Joseph du Tremblay (Paire) Agent e conselhier de Richelieu, sonat « L'Eminença grisa ».

José (*Paire*) Religiós qu'establièt à Peitius li Filhas dau Calvari, religioi benedictini reformadi (1617).

Juda Tadeu Apòstol de Jèsus.

Judas Iscariòt Apòstol de Jèsus, que liurèt Jèsus per trenta deniers, pi s'impiquèt.

Juli Cesar (*Caius Julius Caesar*) Òme d'Estat roman (100 ò 101 av. J.-C. - 44 av. J.-C.).

Junon Divessa italica, esposa de Jupitèr, protectritz dei fremas.

Jupitèr Paire e mèstre dei dieus dins lo Panteon roman, assimilat au Zeus grèc.

Jupitèr Planeta mai granda dau sistema solari, constituïda essencialament d'idrogène e d'èli.

Jura Cadena de montanhas de França e de Soïssa, que va fins en Alemanha per de planesteus calcaris e departament de Franca Comtat (39).

Jutes Pòble germanic que s'establièt dins lo sud-èst d'Anglatèrra au s. Vⁿ apr. J.-C.

Kalí Divinitat indiana de la preservacion, de la transformacion e de la destruccion.

Kant (*Immanuel*) Filòsofe alemand (1724-1804) que plaça la rason au centre dau monde.

Kemal (*Mustafa*) Òme politic turc, fondator de la Turquia modèrna.

Kenya Estat d'Àfrica orientala, en riba de l'ocean Indian.

Kepler (*Johannes*) Astronòme alemand (1571-1630) que descurbèt li lèis dei movements dei planetas.

Keynes (*John Maynard, Lord*) Economista e financier britanic (1883-1946) que preconisèt l'intervencion dau govèrn per assegurar lo plen emplec de la man d'òbra.

Khaler (*Otto*) Mètge chèc (1849-1893), conoissut per aver descrich lo mielòma multiple.

Kierkegaard (*Søren*) Filòsofe e teologian danés (1813-1855) qu'aparèt lo cristianisme còtra aquelu que lo caricaturàvon (la Glèia).

Klebs (*Theodor Albrecht Edwin*) Mètge alemand (1834-1913), que descurbèt en lo 1883 lo bacille de la difteria dich de Löffler-Klebs e fuguèt un dei teoricians màgers de l'ermafrodisme.

Kurdistan Curdistan.

Kyïv Capitala d'Ucraïna.

Labadia (*Joan de*) Reformator occitan (1610-1614), convertit au calvinisme, que vouguèt faire tornar li Glèias protestanti au cristianisme primitiu.

Laban (*Rudolf von*) Coregrafe austriac e teorician de la dança (1879-1958), iniciator de la dança expressionista modèrna.

Lacedemònia Esparta.

Laci Region d'Itàlia centrala, sus la mar Tirrena, dont si tròva la capitala dau país, Roma.

Lacònia Region dau sud-èst dau Peloponès, qu'Esparta n'èra la capitala.

Laguet Vilatjon pròche de Niça, que depende de la comuna de la Trinitat, dont si tròva lo Santuari Nòstra Dòna de Laguet.

La Guiòla Comuna occitana de l'Aubrac, mondialament conoissuda per lu coteus que poàrton lo sieu nom (que sígon fachs à La Guiòla ò alhors).

Lamarck (*Jean Baptiste de Monet*) Naturalista francés (1744-1829), fundador dei teorias de la generacion espontanea e dau transformisme, que l'ensèms es estat sonat *lamarckisme*. Publiquèt la *Filosofia zoologica* e l'*Istòria naturala dei anima* *sensu vertèbras*.

Landas Region occitana occitana sus l'Atlantic, que sota lo Segond Empèri fuguèt plantat de pins, esplechats per la resina e lo boasc.

La Palïça (*Jacques II de Chabannes*) Manescau de França (1470-1525), que participèt ai guèrras d'Itàlia, que lu sieus sordats li faguèron una cançon que diá «Un quart d'ora avant la sieu moart, èra encara en vida» qu'una faussa interpretacion faguèt passar à la posteritat coma ingenua.

Laplace (*Pierre Simon, marqués de*) Astronòme, matematician e fisician (1749-1827), famós per la sieu ipotèsi cosmogonica segond la quala lo sistema solari seria eissit d'una nebuloa en rotacion.

Lapònia Region mai septentrionala d'Euròpa, au nòrd cercle polari.

Lavedan Region naturala dei Pireneus, constituïda per li valadas dau bacin dau gave de Pau en amont de la vila de Lorda.

Lavigerie (*Charles*) Cardinal (1825-1892) que fondèt lu missionaris d'Àfrica, dichs *Paires blancs*.

Le Corbusier (*Edouard Jeanneret-Gris, dich*) Arquitecte, urbanista, teorician e pintre (1887-1965).

Lemosin Region nòrd-occitana, que correspoande à la partida nòrd-oèst dau Massís central, tenguda per èstre estada lo brèç de la poesia dei trobadors.

Lemòtges Vila occitana de Lemosin, famoa per la sieu porcelana. Var.: **Limòtges**.

Lengadòc Region occitana, de la riba drecha de Ròse fins au limit de Catalonha nòrd.

Lengon Vila de Gironda, sus la rota de Tolosa à Bordeu.

Lenin (*Vladimir Ilitch Oulianov*) Òme politic rus (1870-1924), menaire de la *revolucion d'octòbre* en lo 1917, President dei Comissaris dau Pòble (1917-1924), fundador de l'U.R.S.S. (1922).

Leningrad Vila de Rússia, sus la Neva, fins au 1914 Sant Petersburg, pi fins au 1924 Petrograd.

Leon (País de) Region de l'extremitat nòrd-oèst de Bretanha, anciana principautat restacada au departament de Finistèri.

León Region dau nòrd-oèst d'Espanha.

Leon XIIIⁿ (*Vincenzo Gioacchino Pecci*) (1810-1903) Papadau 1878 au 1903, qu'encoratgèt lo catolicisme social e la penetracion religioa dau monde obrier. Li devèm finda lo renoveu dei estudis exegetics, istorics e teologics (neotomisme).

Leopardi (*Giacomo*) Poeta italian (1798-1837) passèt dei pantalais d'eroïsme à l'expression de la dolor e de l'angoïssa.

Lèsbos Isla grèga de la mar Egea, pròche dau litoral turc, qu'ái s. VIIⁿ e VIⁿ av. J.-C. fuguèt la capitala de la poesia lirica.

Lesinhan Vila d'Auda, dins li Corbieras.

Letònia Estat balte, anciana República d'U.R.S.S.

Leucata Vila occitana, dins l'Auda, estacion balneària e poart.

Levenç Comuna vesina de Niça. Var.: **Levens**.

Levens Levenç.

Levi Personatge biblic, tèrç enfant de Jacòb, antenat d'una tribú d'Israèl que lu sieus membres, lu *levits*, èron generalament encargats dau culte.

Liban Estat dau Pròche-Orient, sus la Mediterranea

Libèria Estat d'Àfrica Occidentala, que fuguèt poblat à partir dau 1816 d'esclaus liberats e devenguèt una República en lo 1847.

Liborna Ciutat occitana de Gironda, au confluent de la Dordonha e de l'Isla.

Lícia Region d'Àsia Minora, situada au sud de la Lidia en Anatolia (Turquia actuala).

Lièja Vila de Belgica.

Lieucha Comuna dei Aups Maritimes, pas luèn d'Illonsa.

Liéusola Comuna dei Aups Maritimes, estacion d'esquí.

Ligúria Region italiana dau Nòrd, en riba dau Gòlfe de Gènoa.

Lilla Vila de Flandra (*Rijsel* en flamenc).

Limanha Plana occitana dau Massís central, au coar d'Auvèrnhia.

Limborg Region istorica d'Euròpa dau Nòrd-Oèst, Ducatque lo Brabant cromptèt en lo 1288 pi que fuguèt partatjat en lo 1648 entre li Províncias-Uninidi e lu País-Bas espanhòus.

Lion Vila au confluent de Ròse e de Sòna.

Limós Vila d'Auda dont si produe un vin blanc most famós, la *blanqueta de Limós*.

Limòtges Vila occitana. Var.: **Lemòtges**.

Lípari La mai granda dei Islas Eoliani.

Lisbona Capitala dau Portugal.

Lituània República sus la Baltica, ancian República d'U.R.S.S.

Livonia Anciana encontrada, qu'enclausia Letònia e Estònia d'encuèi.

Loda Vilatjon entre Lantosca e Luceram.

Lodèva Vila occitana, dins Eraut.

Löffler (Friedrich August Johannes Loeffler) (Mètge prussian, igienista e bacteriologista (1852-1915), conoissut per lu sieus travalhs sus la difteria, sus d'agents patogènes en medecina veterinària, tot en estent finda un precursor de la virologia. Fuguèt lo promier à aver isolat e cultivat, en lo 1884, lo bacille de la difteria que Theodor Klebs avia descubèrt en lo 1883.

Loís XIVⁿ (*lo Grand, lo rèi Soleu*) Enfant de Loís XIIIⁿ (1638-1715), rèi de França (1663-1715).

Lomanha Region occitana, au sud d'Agén.

Lombardia Region dau Nòrd d'Itàlia, au pen dei Aups, que la plana conjuga agricultura e industria.

Lorda Vila occitana, sus lo gave de Pau, centre important de pelegrinatge, consacrat à la Vierge despí de visions, en lo 1868, de Bernadeta Sobirós.

Lorena Region francesa de l'èst de França, sus lo pendís oèst dei Vòges.

Lòrgue Comuna de Var, natre Brinhòlas e Draguinhan.

Luca Ciutat de Toscana, que donèt lo sieu nom à una varietat d'olivas.

Lucània Region d'Itàlia anciana, que s'estendia dau gòlfe de Tarent à la Campània.

Luceram Comuna dei Aups Maritimes, que domina Palhon.

Lucifèr de Câlher (*Lucifer Calaritanus, sant*) Evesque de Câlher (en it. *Cagliari*), creator dau luciferianisme., moart à Câlher en lo 370 ò en lo 371, festejat lo 20 de mai.

Luishon (*Banhèras de Luishon*) Comuna e estacion termala dei Pireneus.

Lusitània Província de l'espanha romana, que cuèrbe, en partida, l'actual territòri dau Portugal.

Lutècia Ancian nom de París.

Lutèr (*Martin*) Teologian e reformator alemand (1483-1546), monge augustin, se dreicèt còntre lo principi dei indulgenças, e aquò fuguèt lo ponch de basa de la Refòmra. Luchèt còntre lo catolicisme. Iniciator d'un grand movement religiós, es finda un grand escrivan, e li sieu òbras, especialmanet la sieu traduccion de la *Bibla*, n'en fan un dei prosators màgers de l'alemand modèrne.

Luxemborg Estat d'Euròpa occidentala, entre Belgica, Alemanha e França.

Macau Anciana colonia portuguesa, devenguda region administrativa provisòria de China despí lo 1999.

Madagascar Isla de l'ocean Indian, que constitueisse un estat.

Madera Isla portuguesa de l'Atlantic, à l'oèst dau Marròc.

Madrid Capitala d'Espanha despí lo 1561.

Magdalena Maria Magdalena.

Magrèb Region d'Àfrica dau Nòrd, lo tot dei país dau nòrd-oèst: Maaròc, Argeria, Tunísia.

Maias Pòble d'Amèrica centrala, localisat au Mexic, au Guatemala e à l'oèst de l'Onduras.

Maiòta Isla francesa de l'ocean Indian, dins l'archipèl dei Comòras.

Malabar Partida de la coasta sud-oèst dau Decan, en Índia (ortografia sabenta: Malabār).

Màlaga Poart d'Espanha, en Andalosia.

Malàisia Estat federal d'Àsia dau Sud-Èst, formada de la Malàisia peninsulària e de doi territòris de Borneo.

Malevitch (*Kazimir*) Pintre rus (1878-1935), que creèt una categoria dicha *suprematisme*, qu'abotisse en lo 1918 embé lo sieu tableau *Cairat blanc sus fond blanc*.

Malhana Comuna provençala, dont naissèt lo poeta Mistral.

Malhòrca Isla mai granda dei Balears.

Malí Estat d'Àfrica occidentala, que s'estende sus l'ancia Sodan francès.

Malta Isla e Estat de la Mediterranea, entre la Sicília e l'Àfrica.

Maltus (*Thomas Robèrt Malthus*) Economista britanic (1766-1834) que considerava l'aumentacion de la populacion coma un perill e recomandava doncas la restriccion volontària dei naissenças.

Mamèrt (*sant*) Evesque de Viena (Isèra), instigator de la procession dei rogacions (moart vèrs lo 475), un dei sants de glaça.

Manchòria Nom ancian d'una region de China, que forma la màger part de la *China dau Nòrd-Èst*.

Mani Fondator dau maniqueïsme (216-274).

Mans (Le) Vila francesa de Sarta.

Màntoa Vila d'Itàlia, en Lombardia.

Mao Zedong Òme politic chinés (1893-1976), que participèt à la fondacion dau partit comunista chinés (1921) pi devenguèt President de la República chinesa.

Maquiavèl (*Niccolo Machiavelli*) Òme politic, escrivan e filosòfe italian (1469-1527), secretari de la República de Florença, laissèt una important òbra teorica sus l'art de governar, en particliuier dins *Lo Prince* (1513, publicat en lo 1553).

Marc Aurèli (*Marcus Aurelius Antoninus*) (121-180) Emepraire roman (161-180), que renforçèt la centralisacion administrativa e nen laissèt li sieu *Pensadas*, redigidi en grèc, dont exprimisse la sieu adesion à l'estoïcisme.

Marceu (285-374) Evesque d'Ancira, en Galàcia.

Marcion Doctor eterodòxe (85-160), excomunicat en lo 144 à causa dau sieu ensenhament à Roma.

Marga (La) Braç de mar entre la França e l'Anglatèrra.

Maria Maire de Jèsus, esposa de Jousé, finda sonada la *Santa Vierge*.

Maria Vilatge medieval dei Aups Maritimes, en valada de Tinea.

Maria Magdalena Nom sota lo quau la tradicion cristian a onorat longtemps, d'un biais collectiu, la pecairitz que lavèt lu pens de Jèsus, Maria de Betania e Maria de Magdalà (li doi fremas que veguèron lo Crist ressuscitat).

Marinhana Comuna de Bocas de Ròse, aeroport.

Marino (*Giambattista*) Escrivan italian (1569-1625), considerat coma lo fondator de la poesi barròca.

Mariotte (*Abat Edme*) Fisician francès (1620-1684) qu'estudièt la compressibilitat dei gas, l'idrodinamica, lu desformacions dei solides e l'optica, e qu'es considerat coma un dei fondators de la fisica experimentalala.

Màrius (*Caius*) General e òme politic roman (157-86 av. J.-C.).

Marmanda Vila occitana d'Òlt e Garona, sus la Garona.

Marquesas Archipèl de Polinesia.

Marselha Capluèc de Provença, sus la Mediterranea.

Marta (*santa*) Sòrre de Lazar e de Maria de Betania (dicha Maria-Magdalena), dins l'Evangèli. La legenda n'a fach la patrona de Tarascon, qu'auria desbarrassat de la Tarasca.

Màrtegue (Lo) Comuna de Bocas de Ròse, sus la Mar de Bèrra, finda dicha *Venècia provençala*.

Martinica Isla francesa dei Pichini Antilhas, que forma un departament despí lo 1946.

Masamet Vila occitana

Mas d'Asilh (Lo) Localitat d'Arièja, dont fuguèt descubèrta una bauma que contenia de vestigis preïstòrics.

Massís Central Ensèms de tèrras auti dau territòri nòrd-occitana.

Massoins Comuna dau centre dei Aups Maritimes.

Matiàs Apòstol de Jèsus (que remplacèt Judas après la sieu moart).

Matieu (*sant*) Apòstol de Jèsus e evangelista.

Mauguiòu (ancianament Melguelh) Comuna d'Eraut, pròche de Montpelhier.

Maumet Profeta de l'islam (570-632), fondator de la religion musulmana.

Maurici (*Isla*) Estat insulari de l'ocean Indian, à l'èst de Madagascar.

Mauritània Estat d'Àfrica occidentala, au nòrd dau Senegal.

Mazab Region berberofòna dau Saara argèrian.

Mazarin (*Jules*) Cardinal e òme d'Estat francés d'origina italiana (1602-1661), devenguèt lo ministre principal de la regenta Anna d'Àustria e demorèt lo mèstre dau Reiaume de França fins à la sieu moart.

McCarthy (*Joseph*) Senator american (1908-1957) que menèt una campanha virulenta anticomunista dins lu ans 1950.

Mèca (La) Vila d'Arabia Saudita e vila santa de l'islam, pàtria de Maumet, que tot cresent musulman, se n'a lu mejans, li deu faire un pelegrinatge au manco un còup dins la sieu vida.

Mèdia Region dau nòrd-oèst d'Iran ancian.

Medina Vila d'Arabia Saudita, vila santa de l'islam, dont si tròva lo cròs de Maumet.

Mefistotèles Personificacion dau diau dins la legenda de Faust.

Meiji-Tennò Imperaire japonés que faguèt desaparèisser lo sistema dich *shogonat*.

Melanèsia Partida de l'Oceània que comprèn la Nòva-Guinea, l'archipèl Bismarck, li islas Salomon, ja Nòva-Caledònia, Vanuatu, li islas Fiji.

Melguelh Ancian nom de Mauguiòu.

Mende Vila occitana, en Losèra.

Mendel (*Johann, en relig. Gregor*) Religiós e botanista austrian (1822-1884), que faguèt d'experièncas sus l'ibridacion dei plantas e l'èreditat dei vegetaus.

Menfís Vila de l'anciana Egipte.

Menton (*Mentan* en mentonasc) Vila dei Aups Maritimes, sus la frontiera italiana.

Menèrba Vila occitana, au sud-oèst dau departament d'Eraut.

Menerbés Region de Menèrba.

Meròe Vila dau Sodan, sus lo Nil, dont si trovèron d'importants vestigis.

Mercator (Gerhard Kremer) Matematician e geograf flamenc (1512-1594) que donèt lo sieu nom à un sistema de projeccion dins lo quau lu meridians

terrèstres son representats per de drechas parallèli eqüidistants e lu parallèles per de drechas perpendiculari ai meridians.

Mesa Vila d'Eraut.

Menòrca Isla dei Balears.

Merovingians Promiera dinastia dei rèis francs, après Clodion (moart vèrs 460) e sobretot à partir de Clovis (moart en lo 511), e que durèt fins à l'arribada au poder dei Carolingians en lo 751 (pepin lo breu).

Mesmèr (*Franz Anton*) Mètge alemand (1734-1815), fondator de la teoria dau magnetisme animau, finda conoisuda sota lo nom de *mesmerisme*.

Meso-Amèrica Espaci cultural d'Amèrica precolombiana, ensèms de zònas geografiqui ocupadi per d'etnias que partatjàvon totplen de trachs culturals comuns avant la colonisacion espanhòla.

Mesopotàmia Region d'Àsia occidentala, entre lo Tigre e l'Eufrates, que fuguèt un grand fogau de civilisacion entre lo 6ⁿ e lo 1er millenari av. J.-C.

Messènia Anciana contrada dau sud-oèst dau Peloponès, qu'Esparta conquistèt (guèrras de Messènia, VIIIⁿ-VIIⁿ s. av. J.-C.) e que recobrèt la sieu independença en lo 371 av. J.-C.

Messina Vila de Sicília, sus lo destrech dau meme nom que separa la Sicília de l'Itàlia peninsulària.

Metòde (*sant*) Vèire *Ciril*.

Mètz Vila de Lorena, sus la Mosèla.

Mexic Estat d'Amèrica centrala, limitròfe dei Estats Units.

Micenas Vilatge de Grècia, dins lo Peloponès, sèt d'una civilisacion istorica à partir dau s. XVIⁿ av. J.-C.

Micronèsia (*Estats federats de*) Archipèl que recampa quatre islas, plaçat sota tutela americana dau 1947 fins au 1986, pi independent e «liurament associat» ai USA.

Miègjorn-Pireneus Region administrativa francesa, qu'en lo 2016 fuguèt integrada à la novèla region Occitània, que recampa finda l'anciana region Lengadòc-Rosselhon.

Milan Vila d'Itàlia, capluèc de Lombardia.

Milbau Vila occitana d'Avairon, sus lo Tarn.

Minèrva Divessa italica, protectritz de Roma e patrona dei artesans.

Minòrca Isla dei Balears.

Miquelàngel (*Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simoni*) Esculptor, pintre, arquitècte e poeta italian (1475-1564), que li devèm, per exemple, lo *Dàvid* e lu frecs de la capela Sixtina.

Miralhet (*Joan*) Pintre primitu niçard (moart avant lo 1457).

Mirapeis Vila d'Arièja.

Mississippi Fluvi e Estat au Sud dei Estats-Units.

Mistral (Frederic) Autor provençau (Malhana 1830 -1914). Fondator dau Felibritge (1865), Prèmi Nobèl de Literatura en lo 1904. Li devèm en particulier *Mirelha*, *Calendal*, *Lo Poema dau Ròse*, lo *Tresaur dau Felibritge* e la cançon "Copa Santa".

Mitra Dieu iranian que si retròva dins la religion indiana à l'epòca vedica e que lo sieu culte s'espandissèt en Àsia Minora.

Moisés Patriarca biblic, liberator e legislator d'Israèl (s. XIIIⁿ av. J.-C.), cap carismatic que donèt ai Ebreus la sieu pàtria, la sieu religion e la sieu lèi.

Moissac Comuna occitana, sus lo Tarn.

Moldàvia República d'Euròpa orientala, entre Ucraïna e Romania.

Molieras Vilatjon de la comuna de Vaudeblòra (Aups Maritimes).

Molina (*Luis de*) Jesuita espanhòu (1535-1601) que lo sieu obratge sus lo liure arbitre provoquèt la naissença d'una doctrina sus la gràcia, lo *molinisme*, que lu jansenistas jutgèron laxista.

Molinet (Lo Morinhet) Comuna dei Aups Maritimes, non luènh de Luceram.

Molinos (*Miguel de*) Prèire espanhòu (1628-1696), considerat coma un dei principals fondators dau quietisme, corrent espiritual e mistic qu'influencèt lo pietisme luterian.

Mondrian (*Pieter Cornelis Mondriaan*) Pintre neerlandés, que practiquèt l'abstraccion geometrica.

Mónegue Estat (Principautat) e vila dau litoral de la Mediterranea, enclavat dins lu departament dei Aups Maritimes. Var. vivaroalpenc, mentonasc e pelhasc: **Mónigo**.

Mongolia (*República populària de*) Estat d'Àsia centrala vesin de la China e de la Rússia.

Mons Comuna de Var, au nòrd de Faiença.

Mont de Marsan (ò *Lo Mont*) Comuna occitana dei Landas.

Montenegro República sus l'Adriatica, ancianament República federada de Iogoslàvia.

Morandi (*Giorgio*) Pintre e aquafortista italian (1890-1964), que faguèt sobretot de naturas moarti.

Moràvia Region d'Euròpa centrala, en Chequia.

Moscòu Capitala de Rússia.

Mozambic Estat de la coasta èst d'Àfrica, sus l'ocean Indian, independent despí lo 1975.

Munic Vila de Baviera, capitala d'Alemanha.

Mussolini (*Benito*) Òme politic italian (1883-1945), creator dau partit faissista, dictator italian au poder dau 1922 au 1943.

Nabateans Pòble d'Aràbia septentrionala, que la sieu capitala èra Petra e que lo sieu reiaume fuguèt annexat à l'Impèri roman per Trajan en lo 106.

Namíbia República d'Àfrica australa, sus l'Atlantic.

Nanci Vila de Lorena, sus lo canal de la Marna au Ren.

Nanquin (ò **Nanjig**) Vila de China centrala.

Nantas Vila de Bretanha, sus lo Léger.

Napoleon I (*Napoleone Bonaparte*) (1769-1821) Emperaire francés (1804-1814 e 1815).

Napoleon III (*Charles Louis Napoléon Bonaparte*) (1808-1873) President de la República (1848-1851), pi Emperaire francés (1851-1870).

Nàpols Vila d'Itàlia (Campània).

Navarra Ancian reiaume entre Occitània e Espanha, que resistèt ai Visigòts, ai Francs e ai Arabes, unida à França en lo 1284, pi partatjada entre Espanha e França.

Nazaret Vila d'Israèl, en Galilea, dont Jèsus creissèt e vivèt fins au començament dau sieu ministèri.

Nemea Valada de l'Argolida, dont èron celebrats lu juècs nemeencs. Eraclès li tuèt un lion.

Nepal Estat d'Àsia, au nòrd d'Índia.

Neptun Dieu de l'aiga dins l'Antiquitat romana.

Neptun Planeta situada en là d'Uranus, descubèrta en lo 1846.

Nerac Vila d'Òlt e Garona.

Neri (*sant Felip*) Prèire italian (1515-1595), fondator de l'Oratori d'Itàlia.

Nestòrius Monge e prèire d'Antiòcha (380-451), patriarca de Constantinòple, que la sieu doctrina dicha *nestorianisme*, sus lo rapoart entre la divinitat e l'umanitat de Jèsus, li valèt d'èstre depauat e exiliat.

Neustria Un dei reiaumes de la França merovingiana, que fuguèt en rivalitat embé l'Austrasia.

Newton (*sir Isaac*) Fisician, matematician e astronòm anglés (1642-1727) que donèt en lo 1669 una teoria de la composicion de la lutz blanca, descubèt la lèi de l'atraccion universal e inventèt lo telescòpi.

Neron (*Lucius Domitius Tiberius Claudius Neo*) (34-68) Emperaire roman, que si laissèt anar à un despotisme bessai marcat per la folia.

New York Vila dei Estats Units, sus l'Atlantic, dins l'Estat de New York.

Ngandong Vila en Indonèsia.

Niça Ciutat occitana, en riba de la Mediterranea, ancian capluèc de la Comtea de Niça, annexada per França en lo 1860.

Nicaràgüa Estat d'Amèrica centrala.

Nietsche (*Friedrich*) Filòsofe alemand (1844-1900).

Nigèr Estat d'Àfrica occidentala, que lo sieu soal contèn d'urani.

Nigèria Estat d'Àfrica occidentala, sus lo gòlfe de Guinea.

Nil Fluvi màger d'Àfrica, que naisse au lac Victòria e s'escorre vèrs lo nòrd e l'Egipte, per finir dins la Mediterranea.

Nilotics Pòble dau bacin de Nil e de l'encontrada dei Grands Laus.

Nimes Vila occitana (Gard), que fuguèt una dei ciutats màgers de l'Impèri roman, restacada à la Comtat de Tolosa en lo 1185 pi à França en lo 1224.

Niniva Vila de l'anciana Mesopotàmia, sus lo Tigre.

Nivernés Anciana província de França, encuèi la màger part dau departament de la Nièvra.

Nivèrns Anciana capitala dau Nivernés.

Nobèl (*Alfred*) Industrial e quimita suedés (1833-1896) qu'inventèt la dinamita e fondèt, per testament, de prèmis per recompensar d'autors d'òbras literari, scientifici e filantropici.

Norbèrt (*sant*) (1080-1134) Fondator de l'òrdre dei premontrats en lo 1120.

Normandia Província que lu Francs conquistèron en lo s. Vⁿ, que fuguèt pi pilhada per lu Normands (que li

donèron lo sieu nom), pàtria de Guilhèm lo Conquistaire que conquistèt l'Anglatèrra en lo 1066, finalament restacada à la Corona de França en lo 1468. En Normandia desbarquèron lu aliats lo 6 de junh dau 1944.

Norvègia Estat d'Euròpa dau Nòrd, à l'oèst de la Suècia.

Nòva Caledònia Isla melanesiana, que constitueisse un territòri francés.

Nòva Guineia Granda isla au nòrd d'Austràlia, que la sieu partida occidentala es indonesiana e la sieu partida orientala constitueisse, mé quauqu'i islas vesini, la Papoasia-Nòva-Guineia.

Nòva Zelanda Estat d'Oceània, membre dau Commonwealth.

Nòvi Ebridas Archipèl de l'ocean Pacific que forma m'ai islas Banks e m'ai islas Torrès l'actual Vanuatu.

Nubia Contrada africana, que correspoande à la aprtida septentrionala dau Sodan e à l'extremitat sud de l'Egipte.

Numídia Contrada de l'anciana Àfrica dau Nòrd.

Oadaï Region africana, à l'èst dau lac Tchad.

Occitània, Occitania Nacion sensa estat, que recuèrbe l'ensèm dau territòri dont si parla la lenga d'òc, que va de l'Atlantic fins ai Valadas Occitani en Piemont, dau Nòrd Lemosin ai Pireneus (Vau d'Aran).

Oceània Una dei cinc partidas dau monde, que comprèn lo continent australian e divèrs gropaments insularis entre Àsia à l'oèst e Amèrica à l'èst. Si partatja entre *Melanèsia*, *Micronèsia* e *Polinèsia*.

Oganda Estat d'Àfrica occidentala, entre Sodan e lo Lac Victòria.

Olanda Region dei Païs Bas. Abusivament: Païs Bas.

Olimp Mont de Grècia, que dins l'Antiquitat èra la residènça dei dieus.

Oman Sultanat sus l'extremitat d'Arabia, sus lo gòlfe e la mar d'Oman.

Ongaria ò **Ongria** Estat d'Euròpa centrala, à l'èst de l'Àustria, mé la quala fuguèt associada dins un Impèri dau 1815 au 1918.

Ongria Ongaria.

Oral Cadena de montanhas de Rússia que s'estende dau nòrd au sud sus 2000 km e constitueisse lo limit tradicional entre Àsia e Euròpa.

Orleans Vila dau Centre de França, sus lo Léger.

Orlhac Vila occitana dins lo Cantal.

Ozbekistan República d'Àsia centrala, anciana República sovietica, independenta despí lo 1991.

Pacific (*Ocean*) La massa maritima mai granda dau glòbe terrèstre, entre l'Amèrica, l'Àsia e l'Austràlia.

Pàdoa Vila italiana de Venècia, pàtria de sant Antòni.

Païs basc Region en riba de l'Atlantic, à cavau d'Espanha e de França, de lenga e de cultura basqui.

Palatinat Region d'Alemanha, sus la riba seneca dau Ren, au nòrd d'Alsàcia.

Palèrme Capitala de Sicília, que fuguèt capitala dau Sant Empèri Germanic.

Palestina Region dau Pròche-Orient, entre Liban, mar Moarta, Mediterranea e desèrt sirian, partatjada entre un Estat e una zòna ocupada per Israèl.

Palhon Fluvi que travèrsa Niça.

Panamà Estat d'Amèrica centrala, dont un canal permete de passar de l'Atlantic au Pacific.

Panònia Anciana region d'Euròpa centrala, sus lo Danube mejan, que lu Romans conquistèron entre lo 35 av. J.-C. e lo 10 apr. J.-C.

Pantagruèl Personatge de Rabelais, dau sieu roman *Horribles et Epouvantables Faits et Prouesses du très renommé Pantagruel* (1503).

Pantalon Personatge de la Commedia dell'Arte, que lo sieu nom es ligat ai braias largui que poarta.

Papin (*Denis*) Inventaire francés (1647-1712) que li devèm lo *digestor* (aisina per cuire lu aliments à la vapor), pi un prototipe de màquina à vapor à piston.

Paragüai Estat d'Amèrica dau Sud, Entre Brasíu, Bolívia e Argentina.

Paralia Au siècle Vⁿ av. J.-C., pendent la democracia atenana e li reformas clisteniani, una dei doi zònas (essencialament la zòna costiera) dau territòri d'Atènas.

Parnàs (*le Parnasse contemporain*) Títol de tres recuèlhs de poesia pareissuts dau 1866 au 1876, que fórmon lo manifeste e l'illustracion de l'escòla poetica, dicha *parnassiana* Leconte de Lisle, Banville, Heredia, Sully Prudhomme, Coppée, Th. Gautier, qu'aparava lo lirisme impersonal e la teoria de l'art per l'art.

Parosia Temps biblic que correspoande au retorn dau Crist sus Tèrra.

Pascal (*Blaise*) Matematician, fisician, filosòfe e escrivan francés (1623-1662).

Patagònia Region d'Amèrica dau Sud, au sud dau Chile e en Argentina.

Pau (*sant*) Un dei Apòstols de Jèsus, autor de quatorze epístolas.

Pau Vila de Bearn, sus lo gave de Pau, anciana capitala d'Bearn.

Pau de la Crotz (*sant*) (1694-1775) Fondator de la congregacion dei passionistas en lo 1720.

Pau VIⁿ (*Giovanni Battista Montini*) (1897-1978) Papa (1963-1978) que contunhèt l'òbra reformatrix dau sieu predecessor Joan XXIIIⁿ, en particulier embé lo segond Concili dau Vatican.

Pèire Cardenal Trobair dau Puèi-Noastra-Dòna (v. 1180-v. 1272), sobretot conoissut per lu sieus *sirventés* còntra lu religiós.

Pèire de Castelnu Legat dau Papa Innocent III.

Pèire Lo premier Apòstol de Jèsus, que fuguèt finda lo premier papa, moart à Roma entre lo 64 e lo 67.

Pèire Ier (*lo Grand*) (1672-1725) Tsar (1682-1625) e emperaire (1721-1725) de Rússia.

Pèire Ramon de Tolosa (...1180-1220...)Trobador qu'a laissat un vintenau de poesias.

Peirigòrd Region occitana, comtat à partir dau s. XIⁿ, que passèt au s. XVⁿ entre divèrsi mans e qu'Enric IVⁿ restaquèt au reiaume de França.

Peiròl Trobair d'Auverna (1160-1225).

Peitau Region entre Aquitània e lo Bacin parisenc, ducat dau s. IXⁿ au s. Xⁿ, passèt à l'Anglatèrra embé l'Aquitània en lo 1152 e finalament annexat per França entre lo 1369 e lo 1374.

Pelagi Monge d'Edessa, au s. Vⁿ.

Pelha Comuna vesina de Niça, entre lo Mónegue e L'Escarena..

Pelhon Comuna vesina de Niça, entre La Trinitat e Pelha.

Pelhon (*Alan*) Poeta de Coarasa, dins lu Aups Maritimes (1946-1994).

Pende (*Nicola*) Endocrinològue italian (1880-1970) favorable à l'eugenisme, sobretot conoissut per la sieu classificacion dei morfologias umani.

Pensadas (*Pensées*) Òbra dau filosòfe francés Blaise Pascal (1670).

Pentateuc Promiers cinc libres de la *Bibla*.

Pequin (*Beijing*) Capitala de China.

Peró Estat d'Amèrica latina, sus lo Pacific, à l'oèst dau Brasiu.

Perosa Vila italiana, en Ómbria.

Perpinhan Vila de Catalonha Nòrd.

Pèrsa Ancian nom de l'Iran.

Pèrsas Pòble que constituèt la basa de doi Impèris

Perseu Eròi de la mitologia grèga, enfant de Zeus, conoissut per aver tuat Medusa e per aver desliurat Andromèda.

Petrarca (*Francesco*) Poeta e umanista italian (Arezzo, 1304-1374), un dei paires de la lenga e de la literatura italiani e foant d'inspiracion per lu poetas francés de la Pleiada. Viuguèt una partida de la sieu vida en Vauclusa, au servici dau Papa d'Avinhon.

Picard (*Emili*) Matematician francés (1620-1682) que mesurèt un arc dau meridian de París e determinèt per d'operacions geodesiqui li coordenadas de divèrsi vilas francesi.

Picardia Region dau nòrd de França.

Picasso (*Pablo Ruiz*) Pintre, dessenhaire e esculptor espanhòu (1881-1973).

Piemont Region d'Itàlia dau nòrd-oèst, que fuguèt un Reiaume tengut per la maion de Savòia, annexat per França en lo 1799 e rendut à Victòr-Emanuèl Ier en 1841-1815. Niça n'en faguèt partida fins à l'unificacion italiana dau 1860.

Pigmeus Pòble african de pichina talha, pròche dei foants dau Nil.

Pindar (518 av. J.-C., 438 av. J.-C) Poeta liric de l'Antiquitat grèga.

Pinhans Comuna occitana de Var, au pen dau Massís dei Mauras.

Pireneus Cadena de montanhas entre Occitània e Espanha.

Pirron (*Pyrrhon*) Filosòfe grèc (365-275 av. J.-C.), que seguissèt Alexandre dins la sieu expedicion d'Egipte, partidari dau scepticisme.

Pisa Vila de Toscana famoa per la sieu torra pendent.

Piton Sèrp mitologica que fuguèt tuada per Apollon.

Piu Nom de dotze Papas, especialament lo XIⁿ (1922-1939), que signèt lu acòrdis dau Latran e lo XIIⁿ (1939-

1958), que d'unu li trovèron un comportament ambigú, qu'ajudèt totplen de judieus ma demorèt silenciós sobre li atrocitats dei nazis.

Platon Filosòfe grèc (427-348 ò 347 av. J.-C.), disciple de Socrates, que la sieu òbra comprèn un trentenau de dialògues que méton en scena disciples e adversaris fàcia à Socrates.

Pò Flume d'Itàlia, que naisse dins li Valadas Occitani, passa à Turin e à Milan denant de rejónher la Mar Adriatica.

Poant-Sant-Esperit Comuna dau Gard, en riba de Ròse.

Polonha Estat d'Euròpa centrala, sus la Baltica, membre de la Comunautat Europea.

Pomerània Region istorica en riba de la Baltica, per la màger part polonesa.

Pompèi Ciutat romana vesina de Nàpols, destrucha per una erupcion dau Vesuvi en lo 79.

Pompinhan Nom de doi comuna occitani, una de gard, una de Tarn-e-Garona.

Portugal Estat d'Euròpa occidentala, entre Espanha e l'Atalntic.

Praga Capitala de la República Chèca.

Priap Dins la mitologia grèga, Priap (en grèc ancian Πρίαπος / Πρίαπος) es lo dieu de la fertilitat, protector dei jardins e dei tropeus.

Priscillian Evesque espanhòu (335-385) que la sieu doctrina fuguèt declarada eretica.

Pròche-Orient Lo tot dei país en riba de Mediterranea orientala (Turquia, Israèl, Siria, Liban, Egipte, Palestina, Jordània).

Prometeu (mit. gr.) Personatge mitologic de la raça dei Titans, iniciator de la promiera civilisacion umana, que raubèt lo fuèc à Zeus e lo transmetèt ai òmes.

Proudhon (*Pierre Joseph*) Teorician socialista francés (1809-1865), que fuguèt finda teorician dau federalisme.

Provença Region au sud-èst dau territòri occitan, dont fuguèron creadi de colonias grègas au s. VIⁿ av. J.-C. Au s. II^d av. J.-C. venguèron pi lu Romans, pi la region fuguèt annexada per França en lo 1481. Lo 15 d'aost dau 1944, li foarças fracoamericani desbarquèron en Provença, sus li coastas dei Mauras e de l'Estereu.

Prússia Ancian Estat d'Alemanha dau nòrd.

Ptolemeu Nom de diferents rèis grècs de la dinastia dei Lagides, que regnèron en Egipte après la moart d'Alexandre (323 av J-C).

Puerto Rico Estat insulari de l'Amèrica Centrala liurament associat ai Estats Units d'Amèrica.

Puget-Teniers (*So Puget Tenier*) Comuna dei Aups Maritimes, au confluent de la Rodola e de Var.

Qatar Emirats d'Orient-Mejan sus lo gòlfe Persic, productor de gas e de petròli.

Quebèc Província francofòna dau Canadà.

Racine (*Jean*) Autor dramatic francés (1639-1699), conoissut per li sieu tragèdias.

Rafeu (*Raffaello Sanzio ò Santi*) Pintre italian (1483-1520), que travalhèt en particular à la cort dei papas Jules II e Leon X.

Raimon de Sant-Gèli (1042-1105) Comte de Sant-Gèli (1060-1105), duc de Narbona, marqués de Gotia, comte de Roergue (1065-1105), marqués de Provença (vèrs 1085-1105), comte de Tolosa (1094-1105) e comte de Tripoli (dau 1102 au 1105, sota lo nom de Raimon Ier).

Raimon Feraud Trobair d'Illonsa (vèrs 1245 - vèrs 1324), monge à Sant Onorat pi prior à Roqueteron, li devèm la *Vida de Sant Onorat*.

Raimbaud de Vacairac Trobador provençau (1165-1207), que frequentèt la cort d'Aurenja, pi aquela de Montferrat.

Rancher (*José Rosalindo*) Poeta niçard (1785-1843), que li devèm la *La Nemàida*, *La moastra raubada* e lo *Fablier*.

Ravena Vila italiana (Emília), sus l'Adriatica, rica de monuments bisantins (s. Vⁿ e VIⁿ), centre de l'Impèri roman d'Occident, fuguèt pi la capitala de dau rèi ostrogòts Teodoric Ier (493). Lo grand poeta italian Dante li es soterrat.

R.D.A. República Democratica Alemanda

Reagan (*Ronald*) (1911-2004) Actor, pi President dei Estats-Units d'Amèrica (1981-1989).

Reich (*Wilhelm*) Mètge e psicanalista austrian (1897-1957) que temptèt una sintèsi entre marxisme e psicanalisi e analisèt lo faissisme.

Rembrandt (*Rembrandt Harmenszoon Van Rijn*) Pintre e graveire neerlandés (1606-1669).

Ren Fluvi d'Euròpa occidentala, que naisse en Soïssa e s'escorre vèrs lo nòrd fins à la mar dau Nòrd.

Renània Region Region d'Alemanha, sus lo Ren, de la frontiera francesa à-n-aquela dei País-Bas.

Renard (*Charles*) Oficier e engenhaire francés (1847-1905) que faguèt lo primier balon dirigible que posqueese realisar un percors en circuit barrat e imaginèt una seria de nombres que devenguèt una dei basas de la normalisacion.

Rènnas Capluèc de Bretanha, que fuguèt una dei ancianas capitalas dau Ducat de Bretanha.

Retia Anciana region aupenca que correspoande au Tiròl e au sud de la Baviera, que Tibèri conquistèt en lo 15 av. J.-C.

Reunion (anc. *Isla Borbon*) Isla de l'ocean Indian, à l'èst d'Àfrica, que forma un departament francés.

Richelieu (*Armand Jean du Plessis*) Òme politic francés (1606-1642) Evesque de Luçon, deputat dau clergat ai estats generals dau 1614, cardinal (1622), devèn conselhier dau rèi en lo 1624 pi cap dau conseu.

Riemann (*Georg Friedrich Bernhard*) Matematician alemand (1826-1866). Influent sus lo plan teoric, a portat un grand nombre de contribucions importanti à la topologia, l'analisi, la geometria diferenciala e lo calcul, que d'uni an permès en seguida lo desvolopament de la relativitat generala).

Rio de Janeiro Ciutat brasiliana, anciana capitala, mondialament celèbra per lo sieu carnaval.

Ritual Libre liturgic, que contèn lu rites dei sacraments, benediccions e autri ceremònias que lo prèire complisse.

Roam(s) Roan.

Roan (en occitan ancian *Roam*, *Roams*) Vila francesa de Normandia.

Roanda Estat d'Àfrica centrala. Var.: **Rwanda**.

Ròcafoart Comuna d'Avairon, dont si fa un fromai au lach de fea.

Rocoï (*Montanhas Rocoï*) Massís montanhós de l'oèst d'Amèrica dau Nòrd.

Ròdes Isla grèga de la mar Egea (Dodecanès), pròcha de la Turquia, escala comerciala importanta etre Egipte, Fenicia e Grècia permdent l'Antiquitat.

Roergue Region occitana, estacada à la Corona de França en lo 1607, que correspoande pauc au pron au departament d'Avairon.

Roma 1. Un dei Estats principals de l'Antiquitat. 2. Capitala d'Itàlia, sus lo Tibre, dins la quala si tròva l'Estat dau Vatican.

Romania Estat d'Euròpa orientala d'Euròpa, sus la mar Negra, à l'oèst de la Moldàvia.

Romanha Anciana província italiana sus l'Adriatica, que forma encuèi una region embé l'Emília.

Romanilha (*José*) Escrivan provençau (1818-1891), librari e editor, secretari dau Felibritge à la sieu creacion, conceptor de la grafia felibrenca (sonada à toart *mistralenca*). Li devèm, entre autri òbras, *Li Margaridetas*, *Li Provençalas*, *Li Còntes Provençaus*.

Romans Cf. Fauquet de Romans.

Romans Vila d'Isèra.

Romuald (*sant*) Monge italian (950-1027), fondator de la congregacion dei Camaldules.

Rorschach (*Hermann*) Psiquiatra soïsse (1884-1922), inventor dau tèst projectiu emplegat en psicologia.

Roqueta (*Max*) Escrivan occitan (1908-2005), autor de teatre, de poesia, de pròsa, un dei fondators de l'Institut d'Estudis Occitans.

Ròsa Crotz (*Fraternitat de la*) Movement mistic que lo sieu fondator presumit es Cristian Rosencreutz (s. XVⁿ).

Ròse Flume Fluvi de Soïssa e de França, que finisse dins la Mediterranea.

Rosmini (*Antonio*) Prèire e filosòfe (1797-1855), fondator de l'Institut de la Caritat, beatificat lo 18 de novembre dau 2007.

Rossilhon (*Rossilhon*) Region de Catalonha Nòrd.

Russell (*Bertrand*) Filosòfe e logician britanic (1872-1970), conceptor de l'atomisme.

Rússia (*Federacion de*) Estat federal d'Àsia dau nòrd e d'Euròpa, que s'es format après la fin de l'Union Sovietica.

Rutènia Nom donat à de regions d'Euròpa centrala que son ò son estadi abitadi per de populacions eslavi orientali, ò ai diferents Estats qu'an existit sus aquestu territòris au cors dei siècles. Au jorn d'encuèi, lo territòri istoric enclau de territòris d'Ucràina, de Belarús, de Rússia, d'Eslovaquia e de Polonha.

Rwanda Roanda.

Saara Region deserta d'Àfrica, la mai granda au monde, entre l'Àfrica dau nòrd mediterranea e l'Àfrica negra.

Sabellius Teologian e prèire cristian d'origina libiana, installat à Roma au siècle IIIe, iniciator d'una doctrina que tendia à redurre la distincion dei tres personas de la Trinitat.

Safo Poetessa grèga (VIIe s. av. J.-C. - VIe s. av. J.-C.), qu'escriguèt nòu libres mai que n'en sóbron solament quaucun fragments.

Saishons Saisons.

Saisons Vila francesa de Picardia. (forma presenta dins la *Cançon de la Crosada*). Var.: **Saissunha**, **Seishons**, **Saishons**, **Seissons**.

Saissunha Saisons.

Salas Comuna d'Aude.

Salas (*sant Francés de*) Religiós de Savòia (1567-1622), evesque e doctor de la Glèia, fondator de l'òrdre de la Visitacion.

Salèrn (*Salerno*) Vila italiana (Campània).

Salèrn Comuna d'Auvèrnhe, país d'elevatge e de fromai.

Salèrna Comuna de Var, conoissuda per la sieu ceramica.

Samaria Region de Palestina centrala, que fuguèt capitala dau reiaume d'Israèl, qu'Eròde tornèt bastir après la sieu destruccion en lo 721 av. J.-C., en li donant lo sieu nom actual, Sebastè (Sabastiyya).

Samoa (*Ísolas*) Estat independent de Polinesia occidentala, situat dins l'oèst de l'oceàn Pacific sud.

Sanch Amàs Comuna de Bocas de Ròse, sus la Mar de Bèrra.

Sanch Inhan Comuna occitana (Erau).

Sandino (*Augusto César*) (1895-1934) Cap de la resisténcia à la preséncia militària dei Estats-Units au Nicaragua au començament dau s. XXe.

San Francisco Vila dei Estats-Units (Califòrnia), grand centre industrial, destrucha en lo 1906 per un grand terratremaol e rapidament bastida torna mai.

Sant-Gèli Comuna occitana de Gard.

Sant Joanet Comuna de la riba drecha de Var, en faça de Niça, bastida au pen d'un bauç majestós.

Sant Malo Vila de Bretanha, qu'au s. XVIe fuguèt lo ponch de partença d'expedicions vèrs lo Noveu Monde.

Sant Pau (*São Paulo*) Vila brasiliana sus l'Atlantique.

Sant-Petersborg Vila de Rússia, capitala de l'Impèri rus dau 1712 fins au 1917, devenguèt Petrograd (1914-1924), pi Leningrad (1924-1991), denant de retrovar lo sieu nom.

Sant-Sèti Sèti de la Glèia romana.

Sant-Simon (*Claude Henri de Rouvroy, Cònte de*) Filosòfe e economista francés (1760-1825), que pilhèt part à la guèrra d'Independéncia americana e temptèt pièi de definir un socialisme planificator e tecnocratic qu'aguèt una granda influéncia sobre lu industrials dau segond Impèri.

Sant-Sulpici (*Companhia dei prèires de Sant Sulpici*) Societat de prèires seculiers, que la sieu tòca màger es la formacion dei futurs prèiresfondada à Vaugirard en lo

1641 per lo paire Jacques Olier, curat de la parròquia de Sant-Sulpici, que devenguèt lo seminari de Sant-Sulpici.

Saorj Comuna dei Aups Maritimes (*Sauvèrge* [sa'uədz] en roïasc, *Savurgè* en brigasc, *Savurgiu* en ligurian).

Sardenha Iscla italiana de la Mar Mediterranea au sud de Còrsega, que fafa partida dau Reiaume de Piemont fins à l'unificacion d'Itàlia.

Sargassas (*Mar dei*) Vasta region de l'Atlantique, au nòrd-èst dei Antilhas, cubèrta d'algas.

Sartre (Jean-Paul) Filosòfe e escrivan francés (1905-1980), que la sieu filosofia es existencialista, ma s'inspira finda dau materialisme dialectic e preconisa l'engatjament coma solet comportament autentic de l'òme.

Satan Lo prince dei demònis, dins la tradicion judeocristiana.

Saturne Anciana divinitat itàlica, que Jupitèr cacèt dau ceu e si refugièt dins lo Laci, dont faguèt regnar *l'atge d'aur*.

Saturne Planeta dau sistema solari, situada en là de Jupitèr, constituïda principalament d'idrogène e d'èli e qu'a un grand nombre d'aneus e una vintena de satellits.

Savòia Region aupença, à la frontièra d'Itàlia, que lu sieus Ducs fuguèron rèis de Piemont-Sardenha pi d'Itàlia.

Saxa Region agricòla e Land alemand.

Saxons Pòble germanic qu'abitava la Frisa e lu país de dei bocas de l'Elba, qu'au s. V^e conquistèron l'Iscla de Bretanha e que Carlesmanhe convertissèt au cristianisme.

Schleyer (*Johann Martin*) Prèire catolic alemand, lingüista e filantròpe (1831-1912), creator dau *volapük*, lenga bastida à partir de raïç alemandi e anglesi.

Sedan Vila dei Ardenas, ponch principal de l'avançada alemanda en lo 1940, qu'èra ja estada lo sèti d'una batalha (1er de setembre dau 1870) que provoquèt la capitulacion de Napoleon III.

Segurana (*Catarina*) Bugadiera niçarda, que s'illustrèt au sèti de Niça (1543), e devenguèt l'expression d'un foart sentiment patriotique e idetitari niçard.

Seishons Saisons.

Seissons Saisons.

Selon Vila occitana de Bocas de Ròse.

Seneca (*Lucius Annaeus Seneca*, dich *Seneca lo filosòfe*) (2 av. J.-C.-65 apr. J.-C.), consul en lo 57, compromés dins la conspiracion de Pison, si durbèt li venas.

Senegal Estat d'Àfrica occidentala, au sud dau fluvì Senegal.

Senegambia Espaci geografic que correspoande ai bacins dei fluvis Senegal e Gambia.

Sens Comuna francesa administrada per lo departament d'Iona de la region de Borgonha Franca Comtat.

Seta Vila d'Erau.

Seurat (*Georges*) Artista pintre e dessenhair (1859-1891), iniciator e mèstre dau divisionisme e un dei fondators dau salon dei Independents (1884).

Severac (*dau Casteu*) Comuna d'Avairon.

Sevilha Vila d'Andalòsia, sus lo Guadalquivir.

Shakespeare (*William*) Poeta dramatic anglés (1564-1616).

Shetland Archipèl au nòrd d'Escòcia.

Shetland dau Sud Archipèl britanic, au sud dei Falkland, que n'en depende.

Siam Ancian nom de la Tailàndia.

Sibaris Anciana vila grèga d'Itàlia peninsulària, sus lo gòlfe de Tarant.

Sibèria Partida septentrionala de l'Àsia, que cuèrbe mai de 12,5 milions de km².

Siena Vila d'Itàlia (Toscana), celèbra per lo sieu patrimòni arquitectural e la corsa dicha Palio delle contrade, dins la quala s'afronçon de cavaliers que represènton lo sieu quartier.

Signac (*Paul*) Pintre francès (1863-1935) S'inspirèt dau neo-impressionisme dins la recèrca de la lutz dins li sieu telas, divisionisti.

Sijan Comuna occitana de Lengadòc, en Corbièras, situada dins lo departament d'Aude.

Si-Kiang (*Xi-Jiang*) Region oigora autonòma dau nòrd-oèst de China.

Silène Personatge de la mitologia grèga, vièlh dieu de la vinificacion e de l'embriaguessa, avant Dionis.

Silesia Region d'Euròpa, per la màger part en Polonha e un pauc en República Chèca.

Simon (*sant*) Apòstol de Jèsus.

Sinai Peninsula montanhosa e desertica d'Egipte. Una tradicion anciana di que Moisés li reçaupèt de Dieu li Taulas de la Lèi.

Singapor Isla d'Àsia dau Sud-Èst, que forma un Estat, à l'extremitat sud de la Malàisia.

Sinn-Féin Movement nacionalista irlandés fondat vèrs lo 1902, que luchèt per l'independença.

Siracusa Vila de Sicília, dont naissèt Arquimèdes.

Síria 1. Region istorica d'Àsia orientala, qu'enclau lu Estats actual de Síria, de Liban, d'Israèl e de Jordània.

Soàbia Region istorica dau sud-oèst d'Alemanha.

Socin (*Lelio Sozzini* ò *Socini*) Reformator italian (1525-1562), que negava la divinitat de Jèsus-Crist e lo dògma de la Trinitat, qu'estimava contraris au monoteïsme.

Socrates Filòsof grèc (470-399 av. J.-C.).

Sodan Estat d'Àfrica orientala, qu'ocupa la region auta dau Nil.

Soïssa País d'Euròpa, dins lu Aups, que fonciona sota la forma d'una confederacion (la Confederacion Elvètica).

Solon (Antiqu. gr.) Òme d'Estat atenian (640-558 av. J.-C.), que lo sieu nom es estacat à una reforma sociala e politica que provoquèt lo desvolopament d'Atenas.

Somàlia Estat qu'ocupa la Bana orientala d'Àfrica.

Sonda (*Archipèl de la*) Islas d'Indonèsia, que li principals son Sumatra e Java.

Soult (*Jean de Dieu Nicolas*) Manescau de França (1769-1851), engajtat en lo 1785, que participèt ai guèrras de la revolucion, fuguèt à Austerlitz e comandèt en Espanha. Ministre de la Guèrra dau Rèi en lo 1814,

combatèt pi embé Napoleon pendent lu Cent Jorns, pi fuguèt encara ministre de la Guèrra pi President dau Conseu.

Spencer (*Herbert*) Filòsof e sociòlogue britanic (1820-1903), autor d'una filosofia que mete en avant lo passatge de l'omogeneu à l'eterogeneu coma factor principal de l'evolucion.

Sri Lanka (anc. *Ceylan*) Estat insulari d'Àsia meridionala au sud-èst de l'Índia.

Stakhanov (*Aleksei Grigorievitch*) Minaire rus (1906-1977) que lo sieu nom fuguèt esplechat per la propaganda estaliniana.

Steiner (*Rudolf*) Filòsof e pedagògue austrian (1861-1925), fondator de l'antroposofia.

Stuart Família escocesa que comptèt lu rèis d'Escòcia à partir dau 1371 e tres rèis d'Anglatèrra.

Sud-Vietnam República dins la partida sud dau Vietnam, qu'existèt dau 1955 au 1975.

Suècia Estat d'Euròpa septentrionala, entre Finlàndia e Norvègia.

Sumèr Region de la bassa Mesopotamia antica, pròche dau gòlfe Persic.

Sumerians Pòble d'origina mau determinada, establìt en bassa Mesopotamia au IVⁿ millenari av. J.-C.

Tajiquistan (*República dau*) País montanhós d'Àsia centrala, à l'oèst de la China.

Tailàndia Estat d'Àsia dau sud-èst, ancianament *Siam*.

Taiwan (ancianament *Formòsa*) Estat insulari d'Àsia orientala, separada de China per lo destrech de Taiwan.

Talmud Un dei tèxtos fundamentals dau judaïsme rabbinic.

Tamols Pòble d'Índia meridionala e dau Sri Lanka, de religion indoïsta e que parla una lenga dravidiana.

Tanagra Vilatge de Grècia, en Beocia, qu'a s. IVⁿ av. J.-C. èra una grand centre de produccion d'estatuetas de terra cuècha.

Tantal (mit. gr.) Rèi de Frigia ò de Lidia que fuguèt mandat ai Inferns per aver ofensat lu dieu e condemnat au suplici de la fam e de la set.

Tarascon Vila provençala dei Bocas de Ròde.

Tarba Vila occitana dei Auts Pireneus, sus l'Ador.

Tarn Departament occitanan, que lo capluèc n'es Castras.

Tasmània Isla separada dau continent australian per lo destrech de Bass e constituïsse l'Estat mai sudoriental dau Commonwealth australian.

Tatars 1. Nom que lu Rus donèron à partir dau s. XIIIⁿ ai populacions d'origina mongòla ò turca que lu dominèron fins au siècle XVIⁿ denant d'èstre butats sus la Vòlga e en Crimea. 2. Despi lo 1917, lo nom designa de gropes etnicse musulmans de lenga turca.

Taylor (*Frederick Winslow*) Engenhaire e economista (1856-1915), promotor de l'organizacion scientifica dau trabalh e metèt au ponch la composicion dei aciers de la copa rapida.

Tèbas (Antiqu.) Vila d'Egipte, fondada au s. XXIIⁿ av. J.-C., un temps capitala d'Egipte, destrucha en lo 663 av. J.-C.

Tèbas Vila de Grècia, en Beocia, destrucha per Alexandre en lo 336 av. J.-C.

Teodòsi I lo Grand (*Flavius Theodosius Augustus, Theodosius Magnus*) (347-395) Empeaire roman à paritr dau 379. Fuguèt lo darrier empeaire à regnar sus l'Impèri roman unificat, de la sieu victòria sobre Eugèni lo 6 de setembre del 394 fins à la sieu moart lo 17 de janvier dau 395.

Teodòsi II (*Flavius Theodosius Iunior Augustus*) (401-450) Empeaire roman que regnèt dau 408 à la sieu moart. Metèt en plaça l'essencial de la legislacion per enebir lo paganisme.

Teresa (*santa Teresa d'Àvila*) Santa espanhòla (1515-1582).

Tèrra de Fuèc (anc. *Archipèl de Magellan*) Grope d'islas au sud de l'Amèrica meridionala.

Tèrranòva Granda isla d'Amèrica, ai bocas dau Sant Lurenç, que constituísse embé lo nòrd-èst dau Labrador una dei províncias dau canadà.

Tesla (*Nikola, en cirilic sèrb: Никола Тесла*) Scientific serboestatunidenc (1856-1943), inventaire, engenhaire en electricitat e en mecanica, fisician, conoissut per la sieu contribucion dins la messa au ponch de rets de distribucion de corrent electric alternatiu.

Tessàlia Region istorica de Grècia situada dins lo centre dau país.

Tessalonica Vila de Grècia, que lo sieu nom actual es **Salonica**.

Teutons Pòble germanic, que fuguèt arrestat per Màrius pròche d'Ais de Provença (102 av. J.-C.).

Tèxas Estat american dau Sud, anciana possession espanhòla pi mexicana (1821), independenta en lo 1836 e incorporada dins lu USA en lo 1845.

Tibet Region autonòma de l'èst de China, au nòrd de l'Imalaia.

Tinea Ribiera dei Aups Maritimes, affluent de Var.

Tir Vila de Liban, au sud de Beirut, roinas feniciani, grègui e romani.

Tiròl Anciana region aupenca de l'Impèri d'Àustria, encuèi partatjada entre Àustria e Itàlia.

Tiron Afranquit de Ciceron qu'inventèt de caractèrs d'abreviacion dichs *tironians*.

Tirrena (*Mar*) Partida de la Mediterranea compresa entre la peninsula italiana, Sardenha, Sicília e Còrsega.

Tirrenia Region de Sicília, fogau d'una civilisacion antica.

Tito (*Josip Broz*) Marescau e òme politic (1892-1980), dictador de Iogoslàvia.

Toaregs Pòble saarian.

Toleda (forma occitana classica, *Toledo*, forma castelhana) Vila espanhòla, sus lo Tage.

Tolon Vila occitana en riba de la Mediterranea, prefectura dau departament de Var.

Tolosa Vila occitana, anciana capitala de Lengadòc, sus la Garona.

Tomàs Apòstol de Jèsus, arquetipe de l'incredule.

Tomàs (*sant Tomàs d'Aquin*) Teologian italian (1225-1274), dominican, mèstre en teologia, que lo sieu ensenhament s'articula à l'entorn d'un equilibri entre la fe e la rason.

Tonquin Region dau nòrd de Vietnam, que correspoande au delta dau Fluvi Roge e ai montanhas à l'entorn.

Tòra (relig.) Nom donat dins lo judaïsme ai premiers cinc libres biblics. Dins lo lengatge corrent, lo tot de la Lèi judiva.

Torena Region francesa dau sud-oèst dau Bacin parisenc.

Transsilvània Region que comprèn li zònas occidentala e centrala de Romania. Fuguèt una principautat autonòma dau s. Xⁿ fins au 1918, quora s'unifiquèt mé la Moldàvia e la Valàquia per formar l'estat romanés.

Trapa (Nòstra Dòna de la) Abadia de l'òrdre de Cisteu, fondada en lo 1140, maire dei cisterciens reformats d'estrecha observança, dichs *trapistas*.

Trasibul General atenian (455 av. J.-C. - 388 apr. J.-C.), menaire de la faccion democratica d'Atenas.

Trent Vila d'Itàlia dau nòrd, sus l'Adige. ◇ *Concili de Trent*: Concili ecumenic que si tenguèt à Trent dau 1545 au 1547, pi dau 1551 au 1552 e dau 1562 au 1563, per lo quau la Glèia romana tornèt afirmar lu sius dògma per luchar còtra la Reforma.

Trentin Region d'Itàlia septentrionala, que correspoande à l'actuala província de Trent.

Tribunat En França, sota lo Consulat e l'Empèri, assemblada encargada de discutir lu projèctes de lèis, que Napoleon levèt en lo 1807.

Trieste Vila d'Itàlia sus l'Adriatica, que l'Itàlia obtenguèt en lo 1919-1920, que la Iogoslàvia pilhèt en lo 1954 am que fuguèt renduda à l'Itàlia en lo 1954.

Trípol Capitala dau Liban, sus la Mediterranea.

Trípol (*Comtat de*) Estat latin que lu comtes de Tolosa fondèron entre lo 1102 e lo 1109, que lu musulmans reconquistèron entre lo 1268 e lo 1289.

Triton Dieu grèc, messatgier dei ondas.

Tròia (ò *Ilion*) Ciutat antica d'Àsia Minora que deuguèt subir divers devestacions à causa de guèrras e de catastòfas naturalis.

Tròias Vila francesa de Champanha, dau departament de l'Auba

Tròtski (*Leon*) Naissut lo 26 d'octòbre dau 1879 e moart assassinat lo 21 d'avost dau 1940 à Mexico, fuguèt un revolucionari comunista e òme politic rus, pi sovietic.

Turcmenistan República d'Àsia centrala.

Turin Vila de Piemont, capitala dau Reiaume de Piemont-Sardenha, pi dau Reiaume d'Itàlia (fins au 1865).

Turíngia Estat federat dau centre d'Alemanha.

Turquia Estat d'Àsia occidentala, que cuèrbe l'extremitat sud-èst de la peninsula balcanica.

Ucraïna Estat d'Euròpa orientala, sus la mar Negra e la mar d'Azòv, ancina República d'U.R.S.S.

independenta despí lo 1991, parcialament ocupada per la Rússia à partir dau 2014.

Uèhs Comuna dau rèire-país niçard, au confluent de Var e de Tinea.

Ulfila (*Wulfila*) Evesque dei Gòts, autor d'una traduccion de la Bibla en gotic (mitan dau s. IVⁿ).

Union Sovietica (*Union dei Repúblicas Socialisti Sovietiqui*, ò *U.R.S.S.*) Estat compausat de 15 repúblicas socialisti soviètiqi, qu'existèt dau 1922 au 1991, partatjada aüra entre la Federacion de Rússia e divèrs Estats independents.

Uruguai País d'Amèrica dau Sud, entre Brasiu, Argentina e l'Atlantic.

Utèla Uèls.

Uèls Comuna dei Aups-Maritimes, particulierament conoissuda per lu sieus pelegrinatges à la Madòna d'Uèls e la sieu glèia classada monument istoric. Var.: **Utèla** (fr.).

Vacairaç (*Raimbaud de*) Vèire *Raimbaud de Vacairaç*.

Vacairaç Comuna de Vauclusa, famoa per lo sieu vin (Costieras de Ròse).

Valàquia Anciana principautat danubiana que formèt embé la Moldàvia lo reiaume de Romania.

Valàuria Vila provençala dei Aups Maritimes, conoissuda per la sieu terralha.

Valdo (*Pèire Valdés*) Ric negociant lionés (1140-1217), fondator d'un corrent religiós que la Glèia de Roman considerèt coma eretic, lu «paures dau Crist» ò lu «paures de Lion».

Valença Comuna de Dròma, dins la valada de Ròse.

València Poart d'Espanha, ai bocas dau Guadalaviar, sus la Mediterranea, capitala d'una comunautat autonòma.

Valés Canton de Soïssa, dins la valada de Ròse.

Varsòvia Capitala de Polonha.

Vau (*Lo*) Comuna dau Centre Var, au nòrd de Brinhòlas.

Vaud Canton de Soïssa creat en lo 1803.

Vatican (*Estat de la ciutat dau*) Estat que lu acòrdís dau Latran 1929) n'an reconoissut la sobeiranetat temporal au papa.

Vatican II Concili ecumenic que si tenguèt dins la basilica Sant Pèire de Roma (1962-1965).

Vaudeblòra Comuna dei Aups Maritimes, que recampa lu vilatges de La Bolina, La Ròca, Sant-Dalmaç e La Colmiana.

Veda Ensemble de tèxtos que, d'après la tradicion, son estats revelats ai savis indians nomenats *Rishi*.

Vença Comuna dei Aups Maritimes, dont si tròva una capèla decorada per Matisse (1950).

Venecia Region d'Itàlia dau Nòrd, ancianament territòri de la República de Venècia.

Venècia Vila dau nòrd-èst d'Itàlia, dins la region de Venecia, bastida en partida sus un grope d'islas au mitan de la *laguna de Venècia*.

Veneçuèla País d'Amèrica dau Sud, sus la mar dei Antilhas.

Ventadorn (*Bernard de*) Trobador de Coresa (s. XIIⁿ), pròche d'Alienòr d'Aquitània.

Venus Planeta dau sistema solari, siruada entre Mercuri e la Tèrra, que si pòu vèire sigue au calabrun sigue à l'aua.

Verona Vila d'Itàlia, en Venecia, celèbra per la legenda de Romèo e Julieta.

Versalhas Vila au sud-oèst de París, dont Loís XIVⁿ faguèt bastir lo sieu palais.

Vesta Dins l'Antiquitat romana, Divessa dau Fogau, de l'Estat ò dei Particuliers.

Vesuvi Volcan actiu au sud-èst de Nàpols, que la sieu erupcion dau 79 apr. J.-C. faguèt de gròs degalhs (en particulier la destruccion de Pompèi).

Vichí Vila Comuna e estacion termala dau Massís Central, que fuguèt sèti dau govèrn francès de julhet dau 1940 à aost dau 1944.

Vietnam Estat d'Àsia dau Sud-Èst.

Vikings Pòble d'Euròpa dau Nòrd, guerriers, navigators e mercants, conoissut per d'escorregudas maritimi e fluviali de Rússia fins à l'Atlantic, bessai fins au continent american, dau s. VIIIⁿ fins au començament dau s. XIⁿ.

Vincent (*Hyacinthe*) Mètge militari francès (1862-1950) que descurbèt lo bacille fusifòrme e metèt au ponch un vaccin còtra la fèbre tifoïda e un serum còtra la gangrena gasoa.

Virgínia Estat dei USA, sus l'Atlantic.

Vishnó (*Visnu*) Divinitat indoïsta qu'es lo principi de la conservacion dau monde e pòu pilhar forma umana. Grafia sabenta: **Vişnu**.

Visigòts Branca dei Gòts, installada au s. IVⁿ dins la region danubiana e convertida à l'arianisme. Pilhèron Roma en lo 410, conquistèron una granda partida occidentala dau territòri occitan e una granda partida d'Espanha.

Visnu Vishnó.

Vistula Fluvi màger de Polonha, que passa à Cracovia e à Varsovia per finir dins la Baltica.

Vòges Region de l'èst de França, formada d'un massís que lo sieu pendís occidental apartèn à la Lorena e lo pendís oriental apartèn à l'Alsàcia.

Vòlsques Pòble d'Itàlia, dins l'Antiquitat, dins lo sud-èst dau Laci.

Vòlta (*Alessandro*) Fisician italian (1745-1827), inventor de la pila electrica.

Voltaire (*François Marie Arouet*) Escrivan francès (1694-1778).

Vulcan Dieu roman dau Fuèc e dau Travalh dei metals.

Wagner (*Richard*) Compositor alemand (1813-1883).

Wollaston (*William Hyde*) Fisician e quimista britanic (1766-1826).

Wurtemberg Estat d'Alemanha dau Sud-Oèst, annexat per lo IIIe Rich en lo 1934, qu's encuèi una partida dau Baden-Wurtemberg.

Yersin (*Alexandre*) Microbiologista francés d'origina soïssa (1863-1943), que descubèt lo bacille de la pèsta (1894).

Zaccaria (*sant Antòni-Maria Zaccaria*) Religiós catolic italian (1502-1539), fondator dei Clergues reguliers de sant Pau.

Zaire (*República dau*) Estat d'Àfrica centrala, sus lo fluvi dau meme nom. Ancianament *Còngo Bèlga* e *Còngo Kinshasa*.

Zenon (d'Elea) Filosòfe grèc (v. 490 – v. 430 av. J.-C.), que preparèt d'antinomias que pàuon la question de la divisibilitat de l'espaci.

Zeus Dieu sobeiran dau panteon grèc.

Zolos Pòble d'Àfrica australa qu'avía una organisacion guerriera.

Zoroastre Reformator dau mazdeïsme e fondator dau zoroastrisme (628-551 av. J.-C.), que metèt l'accent sobre la transcendença divina e prediquèt una morala d'accion fondada sobre la certituda de la justícia.

Zuric Vila de Soïssa, principal centre industrial de la Confederacion.